NAVEENA KAVYAMANJARI
Protima Books, Madras - 7

5000 Copies

May 1959

దక్షిణభాషా పుస్తకసంస్థ సహకారమున ప్రకటితము

Printed at the Cosmic Press
43 Harris Road, Madras - 2

పరిచయం

దక్షిణ భాషా పుస్తక సంస్థవారు ప్రోత్సహించిన ఉత్తమ గ్రంథ సంచయములోని ప్రచురణలివి. తమిళం, తెలుగు, మళయాళం, కన్నడం - నాలుగు దక్షిణాది భాషలలో విద్యా సాంస్కృతిక వికాసాలకు దోహదమిచ్చే ఉత్తమ గ్రంథాలన్ని చౌకగా ప్రచురింప చేయాలనే సత్సంకల్పంతో, సముదార దూరదృష్టితో ఫోర్డు ధర్మనిధివారు ఈ సంస్థ నిర్మాణాన్ని తలపెట్టారు. ఇందుకోసం వారు దక్షిణ దేశంలో ఉన్న ఏడు విశ్వవిద్యాలయాల ఉపాధ్యాయులతోను సంప్రదించి ఈ నాలుగు భాషలు మాట్లాడే ప్రజలకు, మంచి పుస్తకాలను, ప్రచురణ కర్తలచే అందంగా అచ్చు వేయించి అందరికి అందుబాటులో ఉండే సరసమైన ధరలకు అందచేయాలనే ఆదర్శంతో మూడేళ్ళ కార్యక్రమాన్ని రూపొందించారు. వీరి కృషివలన మనకు లభించిన ప్రథమ ఫలాలివి. దీన్ని కూర్చడంలో వీరు ప్రౌఢశైలిలో ఉండే విద్వత్కావ్యాల జోలికి పోకుండా కేవలం మాతృభాషలో మాత్రమే అక్షరాస్యులైన, ఆంగ్లభాషా వాసనలేని అసంఖ్యాక సామాన్య ప్రజానీకాన్ని అలరించి, ఆకర్షించి, వారికి విజ్ఞానాన్ని, వినోదాన్ని, వికాసాన్ని పూర్తిగా అందించగల సులభ సుందర శైలిలోఉన్న ఉత్తమ గ్రంథాలను మాత్రమే ఎన్నుకున్నారు.

ఉన్నత సారస్వత శ్రేణికి చెందిన స్వతంత్ర రచనలనే కాకుండా వైజ్ఞానిక, సాంస్కృతిక గ్రంథాలనూ, ప్రపంచ సారస్వతంలోని ఉత్తమ గ్రంథాల అనువాదాలనూ కూడా ప్రచురింపచేయడం వీరి ప్రధానలక్ష్యం.

ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే "ఉత్తమ గ్రంథాలను చౌకగా అందించడం" అనేదే దక్షిణభాషా పుస్తక సంస్థ వారి పరమాశయం. ఇందులో వీరెంతవరకు కృతకృత్యులైనదీ ఇప్పటి గ్రంథాలనుబట్టి ప్రజలే నిర్ణయించవలసిఉంది. ఇప్పుడు ప్రారంభమైన ఈ కృషి ఫలితం బహుశా వచ్చే పది

సంవత్సరాలవరకు అంతగా కనపడకపోవచ్చు. కాని ఈ ప్రణాళిక అద్భుత మైనదని, అత్యంత ప్రధానమైనదని మాత్రం దూరదృష్టి గలవారందరూ ఒప్పుకొనక తప్పదు. ఇందుకు గల అవకాశాలు అనేకం. అందమైన అచ్చుతో చౌకగా అందరికీ అందుబాటులో ఉండే ఈ ఉత్తమ గ్రంథాలు దేశంలో మారుమూల గ్రామాలలో నివసించే లక్షలాది స్త్రీ పురుషులందరి జీవి తాలకు కొత్త వెలుగునీ, విజ్ఞానాన్నీ అందించగలవు.

దక్షిణ భాషా పుస్తక సంస్థవారి కార్యక్రమాలు ప్రస్తుతానికి తమిళం, తెలుగు, మళయాళం, కన్నడం - నాలుగు దక్షిణాది భాషలకే పరిమితమై ఉండడం వింతకాదు. ప్రాచీన కాలంలో వింధ్యకు దక్షిణాన ఉండే దేశ మంతా దక్షిణా పథమనే పేరుతో వ్యవహారంలో ఉన్నప్పటికీ, సాంస్కృతి కంగా ఇక్కడ నివసించే ప్రజలందరూ ఈ నాలుగు భాషలనూ వాటి ప్రాంతీయ వికృతులను మాత్రమే వాడుక చేసేవారు. నిజానికి ఈ నాలుగు భాషలున్నూ ఒకేకోవకి చెందినవి. వీటిని 'ద్రావిడ' భాషలనడం నా అభి మతంకాదు. ఈ రోజుల్లో 'ద్రావిడ' పదం జాతి, భాషాపరమైనదిగా కాక ప్రత్యేకమైన రాజకీయ ప్రాధాన్యాన్ని సంతరించుకోవడమే నా యీ సంకో చానికి కారణం. ఈ నాలుగు భాషలకు మధ్య సహజమైన సన్నిహిత సంబం ధాలు చాలావున్నవి. పైగా ఆర్యావర్తంలో వ్యాప్తిలో ఉన్న సంస్కృతి కంటె భిన్నమైన దక్షిణ భారతీయ సంస్కృతికి ఈ ప్రాంతం ఆటపట్టు. కర్ణాటక సంగీత సంప్రదాయం ఇక్కడిదే. అలాగే ఇక్కడి వాస్తు, శిల్ప సంపద ఉత్తరాది దానికంటె భిన్నమైనది. ఈ నాలుగు భాషలు మాట్లాడే ప్రజలు అనూచానంగా అనుసరించే సాంఘికాచార వ్యవహారాలన్నీ కూడా ఒక్కటే.

దక్షిణ భాషా పుస్తక సంస్థవారి ప్రోత్సాహంవల్ల ప్రచురితమయ్యే పుస్తకాలన్నీ దాక్షిణాత్య సంస్కృతిని ప్రతిబింబించేవిగా ఉండగలవని ఆశిస్తున్నాను. అయితే సంకుచితమైన స్వస్థాన భాషా వేషానురతి శ్రుతి మించిపోకుండా సమగ్ర భారత సంస్కృతిని ప్రతిబింబింపజేసే పుస్తకా లను, విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వాన్ని, ప్రపంచ కల్యాణాన్ని కాంక్షించే ఉత్తమ గ్రంథాల అనువాదాలను ప్రచురించడం అవసరం.

పా. వేం. రాజమన్నారు

విషయసూచిక

తొలిపలుకు

కొత్తనీరు రాగానే, నదికి నవజీవనం ప్రారంభమౌతుంది. కలతతో ప్రారంభమైనా, క్రమేణా, కలత తీరి, మంచినీరు తేరుకుంటుంది.

ఆ విధంగానే, పరదేశీయులు ఏ దేశాన్నయినా ఆక్రమించి స్వాధీనం చేసుకున్నపుడు, ఆ దేశం, మొట్టమొదట కలవరపాటుపాలైనా, క్రమేణా, తేరుకుని, పరాయివారు కల్పించే సంస్కారాలకు అనుగుణంగా జాతీయ జీవనాన్ని సర్దుకురావడంలో, తన సంస్కృతిలోనే కొత్తదనాన్ని కల్పించుకుంటుంది.

పూర్వ చరిత్ర పుటలు తిప్పిచూస్తే, గ్రీకులు భారతదేశంలో ప్రవేశించిన తరువాత, వారి పలుకుబడిని, మన శిల్పచాతుర్యం నూతన రూపాన్నిపొంది, కొత్త అందాలను కల్పించుకున్నది. ఆ విధంగానే, ముఘలుల రాకతో, మన చిత్రకళ కొత్తదనాన్ని కూర్చుకుని, ముఘలు సాంప్రదాయాలను కూడా స్వాయత్తం చేసుకుని, నూతన సౌందర్యాన్ని సవరించుకున్నది.

పాశ్చాత్యుల రాకతో, భారతదేశంలో అనేకవిధాల మార్పులు ఆరంభమైనవి. తరువాతను ఇంగ్లీషువారు, దేశాన్ని తమ స్వాధీనం చేసుకుని, తమ ప్రభుత్వం సుస్థిరంగానూ సుఖంగానూ సాగేటందుకు ఇంగ్లీషు చదువుకు ప్రాముఖ్యత కల్పించారు. అంతతో, మన మేధావుల దృక్పథంలో పెద్ద మార్పులు కలిగాయి. ప్రపంచకంలోని అన్ని భాషలకన్నా ఇంగ్లీషుభాషకి ఒక విశేషత ఉన్నది: ప్రాచీనంలో గ్రీకు రోమను భాషలలోనూ, మధ్య కాలంలో, ముఖ్యంగా ఫ్రెంచి జర్మను రష్యను భాషలలోనూ, ఆ తరువాత ప్రపంచకంలోని అనేక భాషలలోనూ రచన అయిన ఉత్తమ గ్రంథాలు అనేకం ఇంగ్లీషుభాషలోకి తర్జుమా కావడం పరిపాటి

అయ్యింది. అందువల్లను, మనవారు ఇంగ్లీషు భాషలో పాండిత్యం సంపాధించగానే, తద్వారా యూరపు దేశాలలోని ఉత్తమ రచనలను అవగాహన చేసుకునే అవకాశం కలిగింది. అంతతో, మన రచనలలో కొత్తతీరులు ప్రారంభమైనవి. వీటిలో ముఖ్యంగా యెంచదగినవి: వ్యాసము, ఆత్మకథ, నవల, చిన్నకథ, నాటిక, ఖండకావ్యము.

ఖండకావ్యంలో కవి, తన అనుభవాన్ని సూక్ష్మంగా సూటిగా తెలియజేస్తాడు. అందువల్లను, కవి గుండె కొట్లాటా, అతని జీవితానుభవమూ, వ్యక్తిగతమైన అతని ఆందోళనా, ప్రతిగీతంలోనూ ప్రతిబింబిత మౌతూవుంటుంది. ఈ గీతాలలో రసవంతమైన వాటిని చదువుతూవుంటే, పాఠకుడు తన చెవిని కవిగుండెకాయ మీదను అన్చి ఆలోపలి రహస్యాందోళనలను వింటున్నానా అనే భ్రమలో పడిపోతాడు. ఆ కారణం వల్లనే, ఈ గీతాలను వింటూ వుంటే, కవి, శ్రోత భుజంమీదను చెయ్యివేసి దగ్గరకు తీసుకుని, ఆత్మబంధువుడికి తన అనుభవాల్ని చెబుతున్నాడా అనిపిస్తుంది. ఖండకావ్య రచన, సున్నితమైన కళ. ఖండకావ్యమంటే, ఒక చిన్న రసఖండం, ఒక అమృత గుళిక, రసగుల్లా వంటిది.

అయినప్పటికీ, పెద్దన్న పెట్టిన ప్రబంధ వరవడిని గుడ్డిగా అనుసరిస్తూ, ప్రబంధశైలి నెమరువేత తృప్తితో గిడసబారిపోయిన నాలుకలకు ఖండకావ్యాలలోని రసం రుచించలేదు. ఆ రోజులలో, పాత పండితులూ పాతకవులూ చేసిన వికృత విమర్శలకు మహాకవి యిలా జవాబు చెప్పాడు:

"కొయ్యబొమ్మలె చూచు కనులకు
కోమలుల సొగసెక్కునా?" అని.

వ్యతిరేకమైన విమర్శ యెంత నిశితంగా సాగినా, లక్ష్యం చెయ్యక, నవకవులు తమ రచనలను నిరాటంకంగా సాగించారు. ఉత్సాహపూరితులైనవారు సమాజాలను నెలకొల్పి, పత్రికలను ప్రకటించి, నవ్య కవిత్వానికి ప్రచారం యేర్పాటు చేశారు. ఈ

యత్నాలకు 'సాహితీసమితి' మార్గదర్శకమయింది; 'సాహితి' పత్రిక దారిచూపింది. ఆ తరువాత, విశాఖపట్నంలో 'కవితా సమితి'వలె దేశమంతటా, కవులూ సాహిత్యాభిమానులూ [illegible] సమాజాలను నెలకొల్పారు. సాహితి పత్రిక ఆగి పోగానే, ఆలోటు తీర్చడానికి సఖి, జయంతి, ఉదయిని పత్రికలు ప్రచురణ అయినవి. కాని, యే దేశీయులైనాసరే గర్వించగలిగిన యిటువంటి అద్భుతమైన పత్రికలను నిలుపుకో గలిగిన గౌరవం ఆంధ్రదేశానికి దక్కలేదు. అయినప్పటికీ, కవులు తమ యత్నాలను మానక, వేరువేరుగావున్న సాహిత్య సంస్థలనీ, రచయితల్నీకూడగట్టి, ఆంధ్ర దేశానికంతకీ ఒక పెద్ద సంస్థను నిర్మించే ఉద్దేశంతో నవ్యసాహిత్య పరిషత్తును నెలకొల్పారు. ఈ పరిషత్తు పక్షాన 'ప్రతిభ' అనే పత్రిక వెలువడింది. కొన్ని సంవత్సరాలు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు తీవ్రమైనకృషిని చేసి ప్రజాదరణను పొందింది. కాని, క్రమేణా ఈ పరిషత్తుకూడా విచ్ఛిన్నమైపోయింది. ఆ తరువాత బెజవాడలో 'అభ్యుదయ రచయితల సంఘం' యేర్పాటయి, ఆ అధ్వర్యంలో 'అభ్యుదయ' పత్రిక ప్రచురణ అయ్యింది. సజావుగా సాగక పోయినా, ఈ ఉద్యమం యింకా కొనసాగుతూవుంది. అభ్యుదయ రచనలనే ధోరణి చాలామంది రచయితలను ఆకర్షిస్తూ వుంది. అందుచేతను, ఈ ఉద్యమాన్ని గురించి సూక్ష్మంగా తెలుసుకోడం అవసరం.

పందొమ్మిదివందల పదిహేడవ సంవత్సరంలో రష్యాదేశంలో అపూర్వమైన విప్లవం చెలరేగింది. మార్క్సు ప్రచారంచేసిన సిద్ధాంతాలను అనుసరించి, ఉన్నవారు - లేనివారు అనేభేదాలు లేకుండా, జనసామాన్యమంతా సుఖంగా జీవించే అవకాశాలను కల్పించడమే ఆ విప్లవ లక్ష్యం. అందుచేతను, ఆ విప్లవం మానవ స్వభావాన్నే మార్చివేస్తుందనీ, హెచ్చుతగ్గులు లేని ఆదర్శ సమాజం సృష్టి అవుతుందనీ, అనేకులకు ప్రబల విశ్వాసం కలిగింది. అందుచేతను, మన దేశంలో కూడా అనేకులకు, ముఖ్యం

గా యువకులకు, దృష్టి రష్యావేపు మరలింది. రచయితలలో కొందరు ఆ సిద్ధాంతాలను అనుసరించి, నూతన సమాజాన్ని సృష్టించ వలెననే ఆశయంతో, తమ దృష్టిని బీదసాదల సాదకబాధ కాలవైపు మరలించి, నిరుపేదల ఆక్రందనాలు తమ రచనలకు నినాదాలుగా గీతాలాపనలు ప్రారంభించారు. ఈ రచనలవల్లను కొత్త విమర్శలు బయలుదేరాయి.

కవిత్వానికి ఆలంబనగా ఏ వస్తువు ప్రధానము అనే ప్రశ్న కవులనీ విమర్శకులనీ కలవర పెడుతూవుంది. కాని, ఈ సంఘర్షణకు రాజకీయ సిద్ధాంతాలను ఆధారంగా చేసుకుంటే సరియైన జవాబు లభ్యంకాదు. అనుకూలంగా నయినా, ప్రతికూలంగా నైనా, కవిత్వానికి సంబంధంలేని సూత్రాలనుబట్టి విమర్శించడం దృష్టివైశాల్యాన్ని సంకుచితం చేస్తుంది. కొత్త - పాత అనే అసహనం కూడా కూడదు. మహాకవి చెప్పినట్టు "కొత్త పాతల మేలి కలయిక" కోరదగినది.

ఇంతకీ, కవిత్వానికి సిసలైనవిలువలు కట్టవలెనంటే రసం ప్రధానమని నిర్ణయించక తప్పదు; అందుచేతను పద్యానికి ప్రాణం రసవంతంగా వుండడమే!

జయంతి తే సుకృతినో
రససిద్ధాః కవీశ్వరాః।

మద్రాసు,
1957

ముద్దుకృష్ణ

గురజాడ అప్పారావు

(1862 — 1915)

విజయనగరం మహారాజా కాలేజిలో బి.ఏ. పేసైనారు. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు భాషల్లో పాండిత్యంతోపాటు, లేటిన్, పారసీకము, కన్నడ, బంగాళా భాషల్నికూడా బాగా చదివారు. ఇంగ్లీషు భాషలో పద్యాలు రాశారు. ఆనంద గజపతి మహారాజు వద్ద ఎపిగ్రాఫిస్టు పనిచేశారు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో సెనేటు మెంబరుగా వుండేవారు. కృతులు : ముత్యాలసరాలు ; చిన్నకథ - కన్యాశుల్కము - బిల్హణీయము - కొండుభట్టీయము

ధూమకేతువు

ధూమకేతువు కేతువనియో
మోముచందురు డలిగిచూడడు !
కేతువా యది ? వేల్పు లలనల
కేలి వెలితొగ కాంచుమా !

అరుదుగా మిను చప్పరంబున
చొప్పుతెలియని వింత పొడమగ
చన్నకాలపు చిన్నబుద్ధులు
బెదిరి యెంచిరి కీడుగా;

అంతెకాని రవంతయైనను
వంత నేగతి కూర్చనేర్చునె,

నలువ నేరిమి కంతు యిదియన
నింగితొడవయి వ్రేలుచున్.

కవులకల్పన కలిమి నెన్నో
వన్నెచిన్నెలు గాంచు వస్తువు
లందు వెట్టి పురాణగాథలు
నమ్మజెల్లునె పండితుల్.

కన్ను కానని వస్తుతత్త్వము
కాంచనేర్పరు లింగిరీజులు ;
కల్లనొల్లరు ; వారి విద్యల
కరచి సత్యము నరసితిన్.

దూరబంధువు యితడు భూమికి,
దారిబోవుచు చూడవచ్చెను
డెబ్బదెనుబది యేండ్ల కొకతరి
నరుల కన్నుల పండువై.

తెగులు కిరవని కతల పన్నుచు
దిగులుజెందు టదేటికార్యము ?
తలతు నేనిది సంఘ సంస్కర
ణ ప్రయాణ పతాకగాన్.

చూడు, మునుమును మేటివారల
మాట లనియెడి మంత్రమహిమను
జాతిబంధము లన్న గొలుసులు
జారి, సంపద లుబ్బెడున్.

ఎల్లలోకము వొక్కయిల్లై,
వర్ణ భేదము లెల్లకల్లై,
వేల నెరుగని ప్రేమబంధము
వేడుకలు కురియు.

మతము లన్నియు మాసిపోవును,
జ్ఞాన మొక్కటి నిలిచి వెలుగును ;
అంత స్వర్గ సుఖంబు లన్నవి
యవని విలసిల్లున్.

ఓ న మా లు

ప్రేమ విద్దెకు వోనమాలివి :
యెదను నిల్పిన, మేలుచేకురు.
"మరులు ప్రేమని మదిదలంచకు ;
మరులు మరలును వయసుతోడనె ;
మాయ, మర్మములేని నేస్తము
మగువలకు మగవారి కొక్కటె
బ్రతుకు సుకముకు రాజమార్గము -
ప్రేమ నిచ్చిన ప్రేమ వచ్చును -
ప్రేమ నిలిపిన, ప్రేమ నిలుచును"
ఇంతియె.
కాసు వీసము నివ్వనొల్లక ;
కవిత పన్నితినని తలంపకు ;
కాసు లివె ; నీ కంఠసీమను
జేరి బంగరు వన్నెగాంచుత !
మగడు వేల్పన పాతమాటది ;
ప్రాణమిత్రుడ నీకు, నీ వెనరు
కలుగక యున్న, పేదను ; కలిగినను
నా పదవి వేల్పులరేని కెక్కడ ?

లంగరెత్తుము!

విరిగి పెరిగితి, పెరిగి విరిగితి,
కష్ట సుఖముల పార మెరిగితి;
పండు నన్నవి ఆశలెన్నో
యెండి రాలగ బొగిలితిన్.

అందజాలని పళ్ళకోసము
అఱ్ఱు జాపితి; నేల ప్రాకిన
చెట్టు పళ్ళను విలువ లెరుగక
పాద రక్షల మట్టితిన్.

తీపి విరిగిన చెరుకువలె ఆ
నాటి కోర్కెలు నేడు బెండౌ
టెంచి నవ్వితి; బుద్ధి చపలత
కొత్త కోర్కెల తగిలితిన్.

దేవతలతో జోడు కూడితి,
రక్కసులతో కూడి ఆడితి;
కొత్త మిన్కుల తెలివి పటమును
మంచి చెడ్డల మార్చితిన్.

చూతునా! అని చూసితిని, మరి
జేతునా! అని చేసితిని; ఇక
చూడ చేయగ రాని వింతలు
చూపి కన్నులు కట్టితిన్.

శత్రు మిత్రుల కిచ్చి నెనరులు
స్నేహవార్ధిని కొల్ల గొంటిని;
నాటి మిత్రులు తరల శూన్యం
బైన పుడమిని నిలిచితిన్.

పంజరంబున నున్న కట్లను
పగల దన్నగ లేక స్రుక్కితి;
నింగి పర్వగ లేని జన్మము
నీరసం బని రోసితిన్.

"ఉసురులకు విసికితివొ ? యుద్ధము
కలదు; దేశము కొరకు పోరుము"
యుద్ధమా ? ఇక నేమి లోకము !
చాలు ! చాలును ! లంగ రెత్తుము !

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

గురుదేవ్ రవీంద్రనాథ్‌ఠాకూర్ స్థాపించిన శాంతినికేతన్‌లో వుంటూ ఇంగ్లీషు, జర్మన్ భాషలలో కవితారీతుల్ని గురించి కృషిచేస్తూ, అలంకార శాస్త్రం అభ్యసించారు. నైజాం కాలేజీలో తెలుగు అధ్యాపకులుగావున్నారు. ప్రస్తుతం తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయంలో ఆంధ్రశాఖకు అధ్యక్షులు. కృతులు : లలిత - కష్టకమల - స్వప్నకుమారము - తెనుగు తోట - తృణకంకణము - ఆంధ్రావళి - జడకుచ్చులు - కన్నెపాటలు.

జననం : 1892

తమ్ముడా

శ్రీలు పొంగిన జీవగడ్డయి,
పాలుపాఱిన భాగ్యసీమయి,
వ్రాలినది ఈ భరతఖండము
భక్తి పాడర తమ్ముడా !

వేదశాఖలు పెరిగె నిచ్చట,
ఆది కావ్యం బందె నిచ్చట,
బాదరాయణ పరమఋషులకు
పాదు సుమ్మిది చెల్లెలా !

విపినబంధుర వృక్షవాటిక
ఉపనిషన్మధు వొలికె నిచ్చట,
విపులతత్త్వము విస్తరించిన
విమల తల మిదె తమ్ముడా!

సూత్రయుగముల శుద్ధవాసన,
క్షాత్రయుగముల శౌర్యచండిమ,
చిత్రదాస్యముచే చరిత్రల
చెఱిగిపోయెనె చెల్లెలా!

మేలి కిన్నెర మేళవించీ,
రాలు కరగగ రాగ మెత్తీ,
పాలతీయని బాలభారత
పదము పాడర తమ్ముడా!

నవరసమ్ములు నాట్య మాడగ
చివురుపలుకులు చెవులవిందుగ
కవిత లల్లిన కాంతహృదయుల
గారవింపవె చెల్లెలా!

దేశగర్వము దీప్తి చెందగ
దేశచరితము తేజరిల్లగ
దేశ మరసిన ధీరపురుషుల
తెలిసి పాడర తమ్ముడా!

పాండవేయుల పదునుకత్తులు
మండి మెరసిన మహితరణకథ
కండ గల చిక్కని తెనుంగుల
కలిసి పాడవె చెల్లెలా!

లోక మంతక్కు కాక పెట్టిన
కాకతీయుల కదనపాండితి
చీకిపోవని చేవపదముల
చేర్చి పాడర తమ్ముడా!

తుంగభద్రా భంగములతో
పొంగి నింగిని పొడిచి త్రుళ్లీ
భంగపడని తెనుంగునాథుల
పాట పాడవె చెల్లెలా!

పుస్తకము

నిండాఱ బాఱు నఖండగోదావరిన్
దాగిన చాళుక్యనాగరికత,
పాడైన పెనుకోటగోడల దీర్ఘని
ద్రలువోవు కాకతి ప్రాభవమ్ము,
పల్లెపదాల జీవము నిల్పికొన్న ప
ల్నాటివీరుల రక్తనాళపటిమ,
కడలేక యేడ్చు తుంగాభద్ర కెరటాల
మఱగిన ప్రాజ్య సామ్రాజ్యభరము,

హృదయములు విన పలుకక చదువు చెప్పు
పుస్తకతపస్విని తెనుంగుపూలపాదల
నిలిచి సేవాశుకమ్ములన్ పిలిచి పిలిచి
తిరుగ పాడించు గాత జాతీయగీతి.

ఆచారమునకు దాస్యము చేయుచును వంట
యిలు దాటి రాని పూర్ణేందుముఖుల,
ఉదయాస్తమయములు నొడలిచెమ్మట లోడ్చి
క్షేత్రసేవలు చేయు సేద్యగాంధ్ర,

బ్రతికినన్నాళ్లు తీరనికష్టి రెక్కలు
విరిచి జీవించెడు పేదజనుల,
తను వచో వీథులన్ తాకరా దనుచు దు
ర్గతుల ద్రోసిన చెప్పరానివాంధ్ర,

పూలతో నిండి కమ్మదనాలు చిమ్ము
పుస్తకనికుంజపుంజాళిపొంత బిలిచి,
'నా జనము, నాదుదేశ' మనంగ జాలు
ఇంత జ్ఞానభిక్షాదాన మిమ్ము తల్లి!

ఆంధ్రుల శిల్పవిన్యాసంబు చూపించు
కలిమి గోపురములన్ గల దటంచు,
ఆంధ్రనాగరికకళ్యాణచిహ్నములైన
గానసాహిత్యముల్ గల వటంచు,
ఆంధ్రభాగ్యమ్ము మోయగ గౌతమీ కృష్ణ
దరులను నావలు తిరిగె ననుచు,
ఆంధ్రవీరులకు స్వర్గాతిథ్య మిచ్చి పా
టలు పాడిన యుగమ్ము కల దటంచు,

చెప్పి యొప్పించు పుస్తక శ్రీకుమారి
యందగింపగ గల యాలయములు గట్టు
డాంధ్రదేశమునం దెల్ల నాంధ్రపుత్రు
లా ప్తమానవసంఘసేవానురక్తి.

మే ఘ ము

ఆకాశంబున జీబుకాడె సొగసై యాషాఢయోషా నితం
బాకీర్ణాలకజాలకంబు లన పాయల్పాయలై మేఘముల్;
రాకాచంద్రవిలాసముల్ ముసుగువాఅన్ నైల్యమాల్యంబులై
ప్రాకెన్ చీకటిచెట్లసోయగపు పూరంగుల్ దిశాంతమ్ములన్!

చినుకు చినుకునకు చీలిన చిన్నిరేకుల
తోడ పద్మంబు లల్లాడదొడగె;
ధార ధారకు మాపు తగిలిన చిగురుల
తోడ కొమ్మలు సొంపు లొడగడగె;
జల్లు జల్లునకు తృష్ణలు సళ్ళు తీయుమ్మ
తోడ చాతకము లఙ్ఙాడసాగె;
ఉరు మురుమునకు నంకురమైన మొలకల
తోడ వేణువులు తూగాడనయ్యె;

భేదమును మోద మవనికి గీలుకొలిపి
ప్రౌఢవయి నటియించు వాషాఢలక్ష్మి,
పల్కలేక ప్రాల్మాలు నా నాల్కగూడ
క్రొత్త చక్కిలిగింతల గుస్తరింప!

ఎండిన బీళ్ళయందు నుదయించినపచ్చిక కండ్లపండువై
యుండగ చూడియాలు తలలూపుచు బోయెడి, క్రొత్తనీటిచే
నిండె తటాకగర్భములు, నిమ్నటముల్ కడుశ్యామలంబులై
మెండుకొనెన్ వనిన్ మొగిలు మేసె ప్రభాతములందు కొండలన్.

నీడల్ గట్టగ భూమియందు, చదలన్ వ్రేలాడు కాదంబినీ
చూడాకృష్ణకలాపగుచ్ఛములపై చూడ్కుల్ కటాక్షించి, లీ
లా డోలాసుఖలాలనీయరతి సోలన్ సాగె నృత్యోత్సవ
క్రీడోన్మాదములై మయూరములు సారెన్ పింఛముల్విప్పుచున్.

కడలిమూలల నుండి పిక్కటిల లేచి
బొబ్బరిల్లుచు మబ్బులు పోవసాగె,
తొలకరి వయఃపయస్సు పొంగుల విధాన
గుబ్బెతలు విప్రలంభవాగురుల జిక్క!

క వి త

తేట లయిన పుణ్యారణ్యవాటికలను
పుట్టితి నుషఃకుమారి తోబుట్టుగాక !

ఇగురుటాకు నెలల పచ్చియెండలందు
అంద మెకబోయు లావణ్య మాహరించి,
పసితనం బసియాడ జీవనము ద్రావి,
పెరిగితిని నిత్యకోమలస్ఫురణ లొలయ !

గ్రీష్మమాసవేణికల తేఱిన జలాల
స్నానమాడి శిరోజగుచ్ఛములు కడిగి
సందె కుంకుమ తిలకలాంఛనము తీర్తు !

నింగిబాలెంత నడికట్టుకొంగు లనగ
జాఱు నతసీపయోద ప్రసన్నరేఖ
లందికొని లాగి చీరెగా నందగింతు !

క్షాళిత విశాల విశ్వరంగంబునందు
నిండువెన్నెల తెలిచాందినీలు గట్టి,
మొలక పచ్చని ముగ్గులు పుడమి దీర్చి,
శారదోత్సవభోగముల్ సలిపి తనిసి;
పచ్చి ముత్యాలవాయనాల్ పంచిపెట్టు
ఉదయసతి కాకుపచ్చపయ్యెదలు సాతు !

పత్త్ర వస్త్రాపహరణ పాపంబుకతన
చిన్నవోయిన కొమ్మలసిగలమీద
ఋతుహితస్నానశోభన మెదుగ జూతు !

తడిసితడియని నాజూకుత్రాళ్ళ వలల
భావశుకములు బందాలుపడ రచించి,

ప్రాణిలోకమ్ము నానందపథ విలీన
మహా దనంత సౌందర్య సామ్రాజ్యమునకు
పెనువలపు గొన నారాటపెట్టుచుందు!

చిక్కని శకుంతములకు సచిత్రమయిన
అమల వాగర్థకేళీరహస్య మధువు
నామెతలు పెట్టి సాకుదున్ ప్రేమ విరియ!

నాదు సౌందర్యవిభవము, నాదు రేఖ,
నాదు కన్నెసింగారంబు, నాదు చేష్ట,
నాదు నడకలపొందిక, నాదు గీతి,
సుమధురంబైన పూజాప్రసూనమట్లు
అస్ఖలితమైన కన్నెసోయగము చాయ,
కనుల పూజించి మనసుతో గౌరవించి
వాణి ద్రావుచు నుందు రరీణభక్తి
పరిపరివిధాల శోభాతపస్వి జనులు!

బాలపుష్పము నంటిన పాప మనుచు,
ముగుదవలె రేకుజెఱగుల మూసికొనిన
మధురతారుణ్య మర్చనామాత్ర మనుచు,
అడుగు సోకిన కడ నెల్ల నణువు లణువు
లగుచు ప్రాణకళలు రాలు నంద మెంచి
కొలుచుచుందురు భావకోమలులు నన్ను!

నిత్యకౌమార తరుణాభిజాత్య నగుచు
నింత స్పర్శాకలంకము నెఱుగ నేను!

వేంకట పార్వతీశ్వర్లు

బాలాంత్రపు వేంకటరావు - ఓలేటి పార్వతీశం. వీరు జంటకవులు. సంస్కృత, బెంగాలీ భాషలలో పండితులు. ఆంధ్రప్రచారిణి పేరుతో గ్రంథ మాలను స్థాపించి నవలా పఠనలో ఆంధ్రులకు అభిరుచి కల్పించారు.

జననం బాలాంత్రపు వేంకటరావు 1881
ఓలేటి పార్వతీశం 1882 – మరణం 1955

కృతులు: బృందావనము - ఏకాంతసేవ - కావ్యకుసుమావళి - భావ సంకీర్తనము - వాల్మీకిరామాయణము.

ఉదయగానము

ఏడు కుండలు పొంగి యేకమైపోయె
ఏడు కొండలు క్రుంగి యిట్టట్టులాయె
ఏడేడు లోకాల కెడము లేదాయె
ఏదిరా నీ బుద్ధి యెందాక బోయె
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి!

అన్నదమ్ములు చేతులందుకొన్నారు
ఆలుబిడ్డలు తారు లాడుచున్నారు
కన్ను మూయగ గంత గట్టుచున్నారు
కర్మమా యిది యేమి కదలకున్నావు
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి!

నిలుపుచున్నారురా నీటిలో నిప్పు
మెలపుచున్నారురా మెప్పులో ముప్పు
తెలుపుచున్నారురా తెలివిలో తప్పు
తేరుకోవేమిరా తెల్లవారినది
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

ప్రొద్దు చెంగట సంజ పొంచున్నవేళ
సద్దు చేయక రేయి చనుచున్నవేళ
మిద్దెలోపలి దివ్వె మిన్నెక్కువేళ
తమ్ముడా యీ జోగు తగదురా నీకు !
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

కొండ కొమ్మల పెద్ద గోల ముట్టినది
నిండువెన్నెల చెట్లనీడ పట్టినది
గుండుఃతుమ్మెదలలో కాటు పుట్టినది
గుండె లెట్లుండెరా గుర్రు పెట్టెదవు
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

మంచు పెందెరలపై మించు రేగినది
కంచు మేడలలోన గంట మ్రోగినది
పంచమధ్వని మింట పర్వసాగినది
మించిపోయె నికైన మేలుకోవేర
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

చిగురు కొమ్మల చేరి చిన్న కోయిలలు
వగరు కుత్తుకలు నొవ్వగ పల్కుచుండె
నగరు లోపల చేరినా రెల్లవారు
పగలయ్యె నింకేటి పడకరా నీకు ?
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

భవ బంధము లెడల్చు బ్రహ్మణ్యమూర్తి
కాలపాశము త్రెంచు కైలాసమూర్తి
వారుణీశ్వరునొంచు వైకుంఠమూర్తి
ఈ త్రయీ మూర్తి నీ యెదుటనున్నాడు
వేయి చేతులు సాచి వెలుగుచున్నాడు
పేరు పేరున లేపి పిలుచుచున్నాడు
లేదురా నిద్రలో లేదురా సుగతి
చూడరా కన్నెత్తి చూడరా జగతి !

ప్రణయ గీతములు

కాళీయ ఫణి జూచి కార్చిచ్చు జూచి
వెఱ్ఱి గోపికలార ! వెరచెదరేల ?
కొదవలన్నియుతీర్చు గోపాలమూర్తి
మీపాలనుండగా మీకేమి భయము ?

* * *

గోపాలకుల వీడి గోవుల వీడి
పాడుచు నాతోడ పరుగెత్తివచ్చి
బాలకృష్ణుడు చాల బడలినాడమ్మ !
విరజాజి చెల్లెలా విసరవే మమ్మ !

రాసమండలములో రాధికారమణి
బాలకృష్ణునిలీల భావించి సొగసి
తన్మయత్వంబుచే తన్ను దామరచి
సుఖియించుచుండగా చూపోపలేక
షట్పదస్వరముతో ఝూంకరించెదవు
మతిలేదటే నీకు మల్లికావల్లి ?

* * *

మమతగ్రమ్మిన దమ్మ మధురరూపమున
తెలివి తప్పినదమ్మ దివ్యతేజమున
మధురమోహనునిపై మనసు నిల్పుటయె
అపరాధ మౌనటే అళినీమ తల్లి !

ధరణీధరము నెత్తి దావాగ్ని మ్రింగి
చెలువు కందకయుండ చిన్నికృష్ణుండు
రాసమండలములో రమణులందరకు
వినిపించుచున్నాడు వేణుగానంబు !

కన్నులున్న ఫలంబు కనుగొంద మమ్మ
కామినీమణులార కలసి రారమ్మ !
దెసలెల్ల తెలివరిదె ! తిమిరంబు డిందె !
చలువ తెమ్మెరవీచె జాబిల్లితోచె !

మనసులో కుందుచు మౌనదర్పమున
ఎన్నాళ్ళు లిటులున్న నేమగు నమ్మ !
జగదేకవిభుడైన శ్యామసుందరుని
సుందరీ మణులార ! చూడరా రమ్మ !

భావసంకీర్తనము

రజనియా - నే జేయు ప్రార్థనము పెడచెవింబెట్టి,
మెల్లగ వెడలిపోయినది;
దీపకళికలా - సదమల కాంతులఁ దొఱఁగి,
వెల్లమొగముతో గనబడుచున్నవి ;

మందిరమన్నచో - చెన్నుఁదొఱఁగి చిన్నవోయిన
వగను దోఁచుచున్నది ;
చూడ, నా కన్నులలోనె బళ్ళునఁ దెల్లవాఱి
పోయినది ;

నీవు దరిసెన మీ్మయకే తలఁగిపోయితివి గదా !
తలుపులు తీసిన వటులే
నిరర్గళంబులైయుండని మైమ్మన నేమి ?
కనులు మూసి,
నిను మదిలోఁ గాంతును ప్రభు !

పింగళి - కాటూరి

పింగళి లక్ష్మీకాంతం. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో ఎం. ఏ. డిగ్రీ తీసుకున్నారు. బందరు నోబుల్ కాలేజిలో లెక్చరర్‌గానూ, మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయంలో పరిశోధకులుగానూ, తర్వాత చాలా సంవత్సరాలు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో ఆంధ్రభాషలో ప్రధానాచార్యులుగానూ పనిచేశారు. ప్రస్తుతం విజయవాడ ఆలిండియా రేడియోలో సాహిత్యపర్యవేక్షకులుగా వున్నారు. వీరి రచనలు: గంగాలహరి - గౌతమవ్యాసాలు.

కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు. బందరు నోబుల్ కాలేజిలో బి. ఏ. చదువుతూ అసహాయోద్యమంలో పాల్గొనేందుకు చదువు మానేశారు. చాలా కాలం ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో అధ్యాపకులుగానూ, కొంతకాలం ప్రిన్సిపాలుగానూ పనిచేశారు. తొమ్మిది సంవత్సరాలు కృష్ణాపత్రికకు గౌరవ సంపాదకులుగా వున్నారు. వీరి రచనలు: పౌలస్త్యహృదయం - గుడిగంటలు.

1920 నుంచి వీరిద్దరూ కలిసి కవిత్వరచనలు చేశారు.

పింగళి లక్ష్మీకాంతం, జననం 1894

కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు, జననం 1895

కృతులు: తొలకరి - సౌందరనందము.

కవితాసామగ్రి

చూతురా? దీనిని జూతపల్లవఖాదిని
పికాంగనాగాననిస్వనంబు

కొందురా? దీనిని గ్రొమ్మొఱుంగుల జిల్గు
పనికిఁ గాఁదగిన కుందనపుఁదళుకు

కావలెనా ? యిద్ది, కలువపూరేకు
పాత్తములఁ జిప్పిలెడు మెత్తందనమ్ము
వలయునా ? మలయపర్వతసానువులనుండి
దిగుమతియగు కమ్మ తెమ్మెర లివి

తీయుదుర ? దీని వెన్నెలతేట నిగ్గు
ఒఱయుదుర దీనిఁ బచ్చకప్పురపుఁదావి
కోరికొందుర ? దీనిఁ బటీరజలము
త్రావిచూతుర ? తీయని పూవుఁదేనె.

నికరమ్మై, యకలంకమైన సరకుల్, నిర్దుష్టముల్ మీ పరీ
క్షకుఁ దాళంగల మేలి క్రొందినుసు, మీకన్గప్ప మోసంపు వ
ర్తకుఁడన్గాను, కులక్రమాగతము బేరమ్మిద్ది భాషాకుమా
రకులారా ! కొనరండు మీరు కవితారంభప్రియంభావుకుల్.

ఈనాటిదా ! మాకు, బానయ్య మా మూల
పురుషుండు యబ్బ్య కీసరకు లమ్మె

ముత్తన్న సెట్టి మా ముత్తాత పింగళి
వారింటఁ ధననాఁడు పతసకాఁడు

కన్నయ్య. మా తాతకాలానఁ జేమకూ
ర్వేంకన్న మా కొట్టు బేరగాఁడు

ధవళేశ్వరమున మా తండ్రి యంగడిమీఁదఁ
దిరుపతికవులు నీసరకె కొనిరి

నమ్మకమ్మైన యీసర కమ్ముచుందు
నాంధ్రదేశమ్ము నలుదిక్కులందుఁ దిరిగి
వతనుగా వత్తు నే ననువత్సరమ్ము
నొకపరిఁ గొనుండు మాటనమ్మకము తెలియు.

చనుదెండో కవులార ! మీకు కవితాసామగ్రి వాంఛింతురే
ననుచున్ బందరుపేటలన్ దిరుగు బేహారిన్ విలోకించి, తె

చ్చెనురా క్షైతము లమ్మకానికని వచ్చెన్ గావ్యకృన్నామసా
ధనచింతాపరుఁ డొక్కరుండు బుజముల్ తాటించుచున్ వీథికిన్.

రచ్చకువచ్చి, యోయి యిటురమ్మనిపిల్చి కవిత్వవస్తువుల్
తెచ్చితివా! కనుంగొనెదఁ దీయుము మూఁతలటం చొకొక్కఁడున్
విచ్చి, సకౌతుకాద్భుతపు వీక్షలఁ జూచుచు నీసడించి "పో
వచ్చు, నివేటివస్తువులు వర్తకుడా!" యనినవ్వి యిట్లనున్:

కపురంపుంబలుకుల్, తుషారజలముల్, కల్వల్, పికధ్వాన, మ
చ్చపుబంగారము పూవుదేనియలు, జ్యోత్స్నల్, చల్లగాలుల్, కవి
త్వపుసామగ్రియటంచుఁ జూపెదు, కవిత్వంబన్న నెట్లుండునో
యెపుడున్ జూడనివానికింబలెనె; పామ్మీ చాలు సంతోసమే.

అని దారిఁ జూపు కవిమొగ
మును గని వెఱగంది, ధైర్యమున నేమేమో
యనఁబోవు బేరి సరకులు
గొనుతలఁపున మూగి రింకఁ గొందఱు సాముల్.

ప్రౌఢసమాసకల్పనమున్న నీయొద్దఁ
జూపుమీ యని చేయిచాపె నొకఁడు
శ్లేషకవిత్వమంజూష నీకడనున్నఁ
గొనియెద నేనంచుఁ గొసరె నొకఁడు
సత్కావ్యరచనా రసాయనంబున్నచో
నీ బుద్ధినింపుమంచిచ్చె నొకఁడు
ఆశుకవిత్వమ్ము నల్లుమంత్రములున్న
నూదుమీయని చెవియొగ్గె నొకఁడు
ఫారిసీ మెట్లు వ్రాయంగఁ బనికివచ్చు
ఫణితులేమేని యున్నచో బయటఁబెట్టు
మంతియే కాని కవనదాహమ్ము దీర్ప
మంచునీళ్ళేలయని కోపగించె నొకఁడు.

ఇట్టు లెగబడువారిఁ గన్నెత్తిచూచి
అంగడిని సర్దుచున్ సెట్టి "యన్నలార!
దండమిడుదును నన్నుఁ బోనిండు లెండు
మందుమాకు లీ యంగడియందు లేవు:

కవితాలతాంగికిఁ గర్ణభూషణ మైన
కలువ మీచేఁబడి నలిగిపోవు
మీకృతికన్యల కీ కుందనపుఁ దళుక్కు
నగలు కై సేయు పుణ్యమ్ము గలదె
ఈవలిగాడ్పు మిమ్మావహించిన దవ
జ్వాల లీసునెకాని సౌఖ్య మిడదు
తీయని యీ గండుగోయిలగానమ్ము
వెగటాయె నౌర మీ వీనుగవకు

ఈతుషారజలమ్ము మీ చేతులంటి
మలినమైపోయెఁ, గొనకున్న మానె పాండు
సుకవిభోగ్యమ్ము లిచట వస్తువులు వీని
నలిపివేయకుఁ డటునిటుఁ గలచివైచి.

వెలుగక వచ్చినాడ క్షమియింపుడు వేఱొకపేటయందు నే
ర్పరులుగలారు వారు నను రమ్మని మాటికిఁ జీరుచుందు రేఁ
బొరపడి వీనినమ్మెదనుబో! తమబోంట్లకు లాభమేమి? నా
సరకులపేరుకూడ జెడుఁ జా"లని సాగె మఱొక్కచోటికిన్.

సంక్రాంతి

దినకరుఁడు శాంతుఁడై తోచె దినము లింత
కుఱుచలయ్యెను జలిగాలిచుఱుకు హెచ్చెఁ
బొలముల౯ రేల గ్రుడ్డివెన్నెలలలోనఁ
గుప్పల౯ నూర్చుకాపులు గొంతులెత్తి
పదముల౯ బాడఁదొడఁగిరి; పచ్చపూల
జనుపచేలకు ముత్యాలసరులుగూర్చి
మిరపపండ్లకుఁ గుంకుమమెరుపుఁ దార్చి
బంతిపూవులమొగము లల్లంతవిచ్చి
మనగృహమ్ముల ధాన్యసంపదల నిల్పి
సరసమధురమ్ము పుష్యమాసమ్ము వచ్చె.

కోడితో మేలుకొని తానమాడి నుదుటఁ
దిరుమణియుఁ దిరుచూర్ణముఁ దీర్చిదిద్ది
యొక్క కేలను దంబుఱ, నొక్క కేలఁ
జిఱుతలం బూని సున్నని శిరముపైని
తొలఁగకుండ నక్షయపాత్ర నిలిపి, మేలు
కొలుపులంబాడి వీథి వీథులను దిరిగి
యనుపదమ్మును 'రంగరంగా' యటంచుఁ
గడపగడపకు నేగి భిక్షమ్ముఁ గొనుచుఁ
జేరవచ్చెను సాతానిజియ్యా రడుగొ.

మేలుకొనుమమ్మ నాతల్లి! మేలుకొనుము;
తల్లి వేసినముగ్గు చెదరకమున్నె
గొబ్బిళులు చెల్లితోఁ బెట్టుకొందుగాని,
బంతిపూవులు, ముద్దచేమంతిపూలు
చంద్రకాంతమ్ములును, సన్నజాజిపూలు
కోసి యొడినింపుకొని తెచ్చుకొందుగాని
తల్లిరో! దొడ్డిలోని సీతాఫలమ్ము

కోసి యిచ్చెద రమ్ము కుంకుమముఁ బసపు
గొబ్బెమ కలంకరించి మ్రొక్కుదువుగాని,
నిన్నుదీవించు గొబ్బెమ్మ కన్నతల్లి!

తమ్ముఁడా! రమ్ము గంగెద్దు దాసుఁ డదుగో,
వెండిబిళ్ళల మొలత్రాడు దండకడెము
ముక్కునఁ బైడికాడయు మోమునందుఁ
పంగనామమ్ములును, వెంట గంగిరెద్దు
చేత మునికోల తనపేరు సెప్పుచుండ
నూరి నడువీథి నాడుచునుండె రమ్ము.

డోళ్ళచప్పుళ్లు, మంగిలికోళ్ళపాట
లడర శ్రీరామునకును సీతమ్మ నిచ్చి
పెండ్లిఁగావించుచుండె నా వేడ్కఁజూచి,
కానుకల నిచ్చివత్తము కదలిరమ్ము!

తొలిపూత

కార్శ్యమునుజెంది, బడలికఁ గనులుమోడ్చి
మేనుమఱచిన జగముల మేలుకొలుపఁ
గోకిలాకాహళము నూఁదికొనుచు, శీత
లానిలోపచారమ్ముల నమృతకలశ
హస్తుఁడై నూత్నచైతన్య మనువుపరుప
సాగె, నదె పుష్పసమయైంద్రజాలికుండు.

కనులు నులుముచుఁ బ్రకృతి యంగకము లల్ల
నల్ల సవరించుకొనుచుఁ బాయంగఁద్రోచి
ముసుఁగు, విడిజారుకొప్పును ముడిచికొనుచుః
బడలికలువాయ లేచి నిల్వందొడంగె;
నిదురచొక్కులు గన్పడనీక మేను
గరగఁకసల్పి చివురంచు కట్టుపుట్ట
మును మడతనిప్పి కైసేసికొనఁదొడంగె.
కలకల న్నవ్వుచప్పుడే తలుపుదెఱచి
వాకిటన్నిల్చి తాయత్తపడి సెబాసు!
స్వాగతము నీకు వాసంతి! స్వాగతమ్ము.

వాకు విప్పవె నీవింక కోకిలమ్మ!
పాటకత్తెవు నీవెకా పలుకవేమె?
సూర్యకిరణపథమ్మునఁ జూపవలవ-

దెఱుగమే మేము - నీమేని గరగరికలు
వెడలి రమ్మింక సిగ్గుల పెండ్లికొడుక!

పాటకుఁడ వౌదువెమ్మొ బంభరుఁడ; రేపు
మొదలు తనివిసనంగఁ బాడెదవుగాని
వేగ దయసేయు మీ పెండ్లిపీటపైకి.

జగములకునెల్ల నానందసంవిధాయి
యగు వసంతుని తొలిచూలు మగుదతనపు
ప్రథమయౌవనసుధ గ్రోలరాఁగదయ్య.

నీలమేఘుఁడ వీవు, మా భామ తళుకు
చిలుకు తొలకరిమెఱుపు, మీ చెలిమికాఁడు
మలయపవనుండు నొక చోటఁ గలసియాడి
కాలగతిరహస్యము దెల్పఁ గడఁగుడింక.

పరిణయాగ్గతద్విజకులవనితలార!
పలుకుజవరాలివీణతోఁ గలిపి యొక్క
మంగళము పాడరమ్మ బంభరవరునకు
సకలసౌభాగ్యవతికి వాసంతికకును.

అబ్బూరి రామకృష్ణరావు

ఎం. ఏ. ప్యాసైనారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో లైబ్రేరియన్గా ఉద్యోగంచేస్తున్నారు. రంగస్థలాన్నిగురించీ, నాటకప్రదర్శనాలనుగురించీ ప్రత్యేకకృషి చేశారు.

జననం **1896.**

కృతులు: ఊహాగానము; పూర్వప్రేమ–మల్లికాంబ–నదీసుందరి

పూజా శిరీషములు

పూజాశిరీషము లేరుకొంటివి
పోయి వచ్చెదొ, జవ్వనీ!
తేజోవిలీన దృగంచలమ్ముల
తేరి చూచెద వెవ్వనీ?

ఆనందవస్త్రము లే కుమారుం
డల్లు తెల్లగ నల్లగా,
ధ్యానంపు హైందవగీతి నెవ్వం
డల్లు నల్లగ తెల్లగా?

ఆలింపు పాడెద నాంధ్ర కోమలి
యార్ద్ర హైందవగీతులఞ్,
పాలింతు నెల్లెడ భావపుష్పిత
నవ్య శయ్యారీతులన్!

అరవిందఘోషుఁ

కొండలదండ శోభ కనుగో
నిలువంబడి శ్రావణాంబువుల్
నిండుగఁ బొంగి బిట్టఱచు
నిర్ఝరిణీ శ్రయ దూర్మికింకిణీ
తాండవము ల్వినంబడు
విధంబున నో యరవింద! వింటి నె
న్నండొ భగవద్గభీర కవన
మ్మది నేడును కొత్తఁ గొల్పెడిన్!
గుమ్మడిపూవు తేనియలకున్
సరిపోవును నీదు ధోరణుల్
జిమ్మెడు మాధురుల్;
రస నిషేవణము లుది నొందువేళ నొ

క్కుమ్మడి నీ కడింది పలుకుల్
వినిపించెద వంత పూవుచం
దమ్మున విచ్చు జన్మ మరణ
క్షుభితాధిక జీవితావధుల్!

పాడయి రాయచూరు విభవమ్ము లె
  నిల్చిన జీర్ణభిత్తికల్
పాడు ను దాత్త పూర్వకథలన్వలె;
  నీ యెలజవ్వనమ్ము సం
పీడల నొందియున్ హృదయ వృత్తి
  శుభాశలు భగ్నమయ్యె, పో
నాడవ భారతీజననియం
  దభిమాన మనోవిచారముల్ !

మృతప్రేమ

ప్రోవులై రాలె హృదయసరోజదళము
లాకులితవైభవమ్ము చీకాకుపడగ,
వంచినముఖాన నేయెడ పొంచియుందు
వాకు కదలని నేటి మధ్యాహ్నవేళ ?
నైజరుచిరమ్ములగు స్రవంతీ జలమ్ము
లారిపోయిన రాతిబయళ్లవోలె
రిత్తయయిపోఁ దలంపుల మెత్తఁదనము
గిల్లుకొనిపోయి యేడ డాగికొనెదిపుడు ?

బసవరాజు అప్పారావు

మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీకాలేజిలో బి. ఏ. పాసైనారు. కొంతకాలం ఆంధ్ర పత్రికకూ, భారతికీ సహాయసంపాదకత్వం వహించారు. తరువాతను బి. ఎల్. పేసయి బెజవాడలో ప్రాక్టీసుచేశారు.

జననం 1894—మరణం 1933

కృతులు: బసవరాజు అప్పారావు గీతాలు – సెలయేటిగానము – ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్ర.

తగనా?

దాసిగా నుంటకైన
తగనా ప్రాణేశ, దేవ? దాసిగా...

పాదమ్ములు నొచ్చినంత
పట్టుటకైనను దగనా? దాసిగా...

తలపై నీ పాదధూళి
దాల్చుటకైనను దగనా? దాసిగా...

వదనమ్మును గాంచి భక్తి
ప్రణమిల్లుటకుం దగనా? దాసిగా...

నిన్ను జూచి మదిని ప్రేమ
నిలుపుటకైనను దగనా? దాసిగా...

నా నాధుడ వీవె యనుచు
నమ్ముటకైనను దగనా? దాసిగా...

ఒరు లెవ్వరు జూడకుండ
నొక్క ముద్దు గొనదగనా? దాసిగా...

పరవశమున నీ ప్రేమము
పాడుటకైనను దగనా?

దాసిగా నుంటకైన
తగనా ప్రాణేశ, దేవ?

యశోధరా విలాపము

లేపనైనా లేపలేదే!
మోము
చూపనైనా చూపలేదే!
కోపకారణ మేమొ
యేపాప మెఱుగనే! లేపనైనా లేపలేదే!...

హృదయ తల్పముపైన
సొద మరిచి హాయిగా
నిదురదోగే నన్ను
వదిలి పోయేవేళ! లేపనైనా లేపలేదే!...

మబ్బు కన్నెల కింత
ఉబ్బితబ్బిబ్బెలో ?
ఆకాశమున కంత
ఆనంద మెందుకో ?   లేపనైనా లేపలేదే!...

మాధవీలత కింక
మంటికౌగిలి యేన ?
మాపటింతల నింట
దీప మిక వెలిగేన !   లేపనైనా లేపలేదే!...

ద్వారమా ! నాథు
డే దారిబడి పాయెనే ?
కన్ని బాబా ! నీకు
కలలైన రాలేద ?
లేపనైనా లేపలేదే !
మోము
చూపనైనా చూపలేదే !

వెఱ్ఱిపిల్ల

గుత్తొంకాయ్ కూరోయ్ బావా !
కోరివండినానోయ్ బావా !
కూరలోపలా నా వలపంతా
కూరిపెట్టినానోయ్ బావా !
కోరికతో తినవోయ్ బావా !

తియ్యని పాయసమోయ్ బావా !
తీరుగ వండానోయ్ బావా !
పాయసమ్ములో నా ప్రేమనియేటి
పాలుబోసినానోయ్ బావా !
బాగని మెచ్చాలోయ్ బావా !

కమ్మని పూరీలోయ్ బావా !
కర కర వేచానోయ్ బావా !
కర కర వేగిన పూరీలతో నా
కాంక్ష వేపినానోయ్ బావా !
కనికరించి తినవోయ్ బావా !

వెన్నెల యిదుగోనోయ్ బావా !
కన్నుల కింపానోయ్ బావా !
వెన్నెలలో నా కన్నెవలపనే
వెన్న గలిపినానోయ్ బావా !
వేగముగా రావోయ్ బావా !

పువ్వుల సెజ్జిదిగో మల్లె
పువ్వులు ఖరిచిందోయ్ బావా !
పువ్వులలో నా యవ్వనమంతా
పాదిపిపెట్టినానోయ్ బావా !
పదవోయ్ పవళింతాం బావా !

స్వామి శివశంకరశాస్త్రి

తల్లావఝుల శివశంకరశాస్త్రి. సంస్కృతము, ప్రాకృతము, పాళీ, లేటిన్, ఫారసీకము, హిందీ, బెంగాలీ, కన్నడ బాషలలో పాండిత్యంగల వారు. సాహితీ సమితిని స్థాపించి, సాహితి పత్రికను ప్రకటించారు. తరువాత సఖి పత్రికను ప్రకటించారు. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుని చాలాకాలం నడిపించారు. అసహాయోద్యమంలో జైలుకి వెళ్లారు. అస్పృశ్యతా నివారణకు యేర్పాటైన శ్రీ కృష్ణాశ్రమానికి అధ్వర్యం చేశారు కొంతకాలం. సరస్వతీ గ్రంథమండలికీ, ఆంధ్రప్రచారిణీ ప్రచురణలకీ గౌరవ సంపాదకులుగా వుండేవారు. తెలుగుభాషా సమితి సంపాదక వర్గంలోనూ, ఢిల్లీ సాహిత్య అకాడమీ తెలుగు సలహాసంఘంలోనూ సభ్యులు.

జననం **1892.**

కృతులు శివశంకర కృతులు—రెండుభాగాలు.

హృదయేశ్వరి

ఈ హృదయదాహ మెట్టిదో యెరుకగలదె
నీకు హృదయేశ్వరీ, నేను నిన్నెనమ్మి
సకలము త్యజించినాను నిస్సంశయముగ
నను కటాక్షింతు వనుచు నేనాటికైన.
ఎవ్వరికి తావులేకుండ హృదయమెట్లు
ఆక్రమించితి వొక్కతెవక్కజముగ !

స్మరణకు నతీతమౌ పూర్వజన్మమందు
విమల బాంధవ్య మేదియో వెలయు మనకు.
నిన్నుగాంచిన దాదిగా నేటివరకు
నిశ్చలమ్ముగ నీమీద నిలిచియుండి
బుద్ధి యన్యముఖంబుగా బోవలేదు;
దేవతా రూపిణివి నాకు కేవలమ్ము !

ద్వాత్రింశత్

కాలమహాపగా విపుల
గర్భమునం బడిపోయె నేటితో
లీలమదీయ జీవనజలేజము
ముప్పది రెండురేకు, లీ

చాలుననే సమగ్రముగ సారస
పత్రము లొక్కటొక్కటే
రాలి, విలీనమై మరలిరావు
మహాప్రభు శాసనమ్మునన్

అరయగానరావకట, హర్షము
గొల్పుటకేని మన్మహో
దారకృతుల్ ! స్మరించిపరితాప
శిఖిం గుములంగ నేనియున్
దారుణ కార్యముల్ మదికి దట్టవు,
జీవన పూర్వ భాగమం
దూరక దాటిపోయిన వహోయిటు
ముప్పదిరెండు వర్షముల్ !

ఎక్కువలేవు నే ననుభవించిన
లౌకికసౌఖ్య సంపదల్,
మొక్కలువోయి దుఃఖముల మూర్ఛిత
మయ్యెను బుద్ధి, ఎన్నియో
గ్రుక్కలు జ్ఞాన భాండమున గ్రోలగ
నైతిని మందబుద్ధి ! నీ
యక్కరమాలినట్టి బ్రతుకయ్యెను,
యెందులకో మహాప్రభూ !

ఇక్కడనుండి నేను త్యజియించితి
నాథ, సమస్త ధర్మముల్,
నిక్కపుభక్తి గేవలము నీపద
యుగ్మము నాశ్రయించితిన్
మక్కువతోడ నాహృదయ
మధ్యమునన్ వసియించి సంతతం
బెక్కరణీన్ నియోగముల నిత్తువో
అట్టు లొనర్చెదన్ ప్రభూ !

ఆవేదన

ప్రీతిన్నాడు సుధా సమానమగు
కాఫీగ్రోలి ప్రత్యగ్ర సం
భూతోత్సాహముతోడ లేచితి
షికార్పోవం బ్రభాతంబునన్,

సద్దే మాత్రము చేయకుండ మృదు
రక్షల్ దాల్చి పాదంబులన్
అర్ధంబట్టులు నిద్దమై విశదమౌ
నధ్వంబు బ్రాపించితిన్.

చేతోమోద మెలర్పమారుతము
వీచెన్ మందమందంబుగన్ ;
వాతాందోళిత పర్ణనిస్వనితముల్
వ్యాపించె నల్వంకలన్.

బాలార్కారుణదీప్తి భూతలముపై
బర్వెన్, విహంగౌఘముల్
ఆలాపింప దొడంగె మోహనముగా.
నవ్యక్త రాగంబులన్.

కొమ్మల్ కొమ్మలు దాకి దట్టముగ
న్యగ్రోధావనీజంబు లే
కమ్మై పచ్చనికాయ మానమువలెన్
గాన్పించె ద్రోవం జనన్.

ఆనందంబున గొంతసేపు చనగా
నామార్గ మధ్యంబునన్
కానవ్వచ్చిరి వ్యాధ బాలకులు
వీకన్ ధ్యానముల్ సేయుచున్

ఆ రావంబుల కేమిహేతువనినే
నచ్చోట బ్రాపింపగా
క్రూరాకారులు మట్టుపెట్టిరొక
చక్రోడమ్ము నొక్కుమ్మడిన్.

పావం జొచ్చితిసాగి, కూసె
 విహగంబుల్ క్రావ్యనాదంబులన్,

పూవుల్ రాలెను, గాలివీచె, అయినం
 బోయెన్ ముదం బంతయున్.

జాషువ

గుర్రం జాషువ నాల్గవ ఫారంవరకూ ఇంగ్లీషు చదువు అయిన తరువాత, టీచరు ట్రెయినింగు పొందారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో ఉభయ భాషాప్రవీణ.........గున్నేశ్వరరావుగారు స్థాపించిన చింతామణీనాటక సమాజానికి నాటక రచయితగా నియమితులైనారు. కొంతకాలం మద్రాసులో యుద్ధప్రచారక శాఖలో పాటల ప్రచారకులుగా ఉద్యోగంచేశారు. గుంటూరు, గురుజాల, వినుకొండ, హైస్కూళ్లలో తెలుగు పండితులుగా వుండేవారు. ప్రస్తుతం మద్రాసు ఆలిండియా రేడియోలో 'స్పొకెన్‌వర్డు ప్రొడ్యూసరుగా' వున్నారు.

బిరుదులు: కవికోకిల, కవితావిశారద, నవయుగచక్రవర్తి, కవిదిగ్గజ, మధుర శ్రీనాథ.

జననం 1895.

కృతులు: ఫిరదౌసి – స్వప్నకథ – ముంతాజ్‌మహల్–గబ్బిలం - ఖండకావ్యములు, 5 భాగాలు – నాకథ – బాపూజీ–నేతాజీ–స్వయంవరం–రాష్ట్రపూజ–నాలుగు నాటకాలూ, ఒక గద్య కావ్యమూ.

శ్మశానవాటి

ఎన్నో యేండ్లు గతించి పోయినవిగాని యీ శ్మశానస్థలిన్
గన్నుల్ మోడ్చిన మందభాగ్యు డొకడైనన్ లేచిరా డక్కటా
యెన్నాళ్ళీ చలనంబు లేని శయనంబే తల్లు లల్లాడిరో!
కన్నీటంబడి క్రాగిపోయినవి, నిక్కంబిందు పాషాణముల్.

ఆకాశంబును కాఱుమబ్బుగము లాహోరించె, దయ్యాలతో
ఘూకంబుల్ చెరలాడసాగినవి వ్యాఘోషించె నల్దిక్కులన్
గాకోలంబులు గుండె ఝల్లుమనుచున్నంగాని యిక్కాటియం
దాకల్లాడిన జాడలే దిచట సౌఖ్యం బెంత క్రీడించునో!

ఇచ్చోట నేసత్కవీంద్రుని కమ్మని
కలము, నిప్పులలోన గఱగిపోయె?
యిచ్చోట నేభూముతేలు రాజన్యుని,
యధికార ముద్రిక లంతరించె?
యిచ్చోటనేలేత యిల్లాలి నల్లపూ
సలసౌరు గంగలో గలసిపోయె?
యిచ్చోట నెట్టి పేరెన్నికం గనుగొన్న
చిత్రలేఖకుని కుంచియ నశించె?

ఇది పిశాచులతో నిటాలేక్షణుండు
గజ్జె గదలించి యాడు రంగస్థలంబు
ఇది మరణదూతతీక్ష్ణమౌ దృష్టులొలయ
నవని బాలించు భస్మ సింహాసనంబు.

ముదురు తమస్సులో, మునిగిపోయిన క్రొత్తసమాధిమీద బై
బొదలు మిణుంగురుం బురువుపోలిక, వెల్గుచునున్నదివ్వె, ఆ
ముదముడివోయినన్, సమసిపోవుట లేదది దీపమందుమా?
హృదయముసుమ్మి, నిల్చునియెన్నతపుత్రిక, యేయభాగ్యయో.

కవులకలాలు, గాయకుల కమ్మని కంఠము, లీశ్మశానపుం
గవనుల ద్రొక్కి చూచెడి నొకానొకనాడల కాళిదాస భా
రవుల శరీరముల్, ప్రకృతిరంగమునం డిపు డెంతలేసి రే
ణువులయి మృత్తికం గలిసెనో కద! కుమ్మరివాని సారెపై.

ఆలోకించిన గుండియల్లరగు, నాయాపిల్ల గోరీలలో
నే తేటుగ్గలసాహు రూపటియెనో ! యేముద్దు నిద్రించెనో !
యే లీలావతి గర్భగోళమున వహ్నిజ్వాల జీవించునో ?
యీ లోకంబున వృద్ధిగాదగిన యేయేవిద్య లల్లాడునో ?

ఇట నస్పృశ్యత సంచరించుటకు దావేలేదు, విశ్వంభరా-
నటనంబున్గబళించి, గర్భమున విన్యస్తంబు గావించి,యు
త్కటపుం బెబ్బులితోడ మేక నొకప్రక్కన్జేర్చి జోకొట్టియా
జట గల్పించు నభేదభావమును, ధర్మంబిందు గారాడెడిన్.

వాకొన్నరాని గొప్ప ధనవంతుని నిద్దపు బాలజాతి గో
రీకడ బారవేయబడి ప్రేలికలం బొరలాడుప్రేత, మే
యాకటి చిచ్చునన్ గుమిలి, యార్చి, గతించినపేదవాని బొ
నోకద ! వానికై వగవ డొక్కడు దాచదు కాటినేలయున్

శిశువు

బొటనవ్రేల ముల్లోకములు చూచి లోలోన
నానందపడు నోరులేని యోగి
తల్లిదండ్రుల తనూవల్లరీద్వయికి వ
న్నియబెట్టు తొమ్మిది నెలల పంట
అమృతంబు విషమను వ్యత్యాస మెఱుగ కా
స్వాదింప జను వెఱ్ఱి బాగులాడు
అనుభవించు కొలంది, నినుమడించుచు మరం
దము జాలువాఱు చైతన్యఫలము

బాషరాదు, వట్టి పాలుమాత్రమె త్రాగు
నిద్రవోవు, లేచి నిలువలేడు;
ఎవరెరుంగ రితని దేదేశమో కాని,
మొన్నమొన్న నిలకు మొలిచినాడు.

గాన మాలింపక కన్ను మూయనిరాజు
అంబకౌగిట పంజరంబు చిలుక
కౌదమకండలు దేరుకొను పిల్ల వస్తాదు
యుయ్యేల దిగని భాగ్యోన్నతుండు
ఊఊలు నేర్చిన యొకవింత చదువరి
సతిని ముట్టని నాటి సాంబమూర్తి
ప్రసవాబ్ధి తరియించి వచ్చిన పరదేశి
తనయింటి క్రొత్త పెత్తనపు దారి

ఏమి పనిమీద భూమికి నేగినాడొ!
నడువ నేర్చినపిమ్మట నడుగవలయు
నేండ్లు గడచిన ముందు ముందేమొ కాని
యిప్పటికి మాత్రమే పావమెఱుగ డితడు.

నవమాసములు భోజనము నీరమెఱుగక
పయనించు పురిటింటి బాటసారి
చిక్కు చీకటి జిమ్ము జేనెడు పొట్టలో
నిద్రించిలేచిన నిర్గుణుండు
నునుజెక్కిళులబోసినోటి నవ్వులలోన
ముద్దులు చిత్రించు మోహనుండు

అక్షయంబైన మాతృక్షీర మధుధార
లన్నంబుగా దెచ్చుకొన్న యతిథి

బట్టగట్టడు, బిడియాన బట్టువడడు,
ధారుణీ పాఠశాలలో జేరినాడు
వారమాయెనో! లేదో? మాప్రకృతికాంత
కఱపియున్నది వీని కాకలియు నిద్ర.

ఊయేల తొట్టి యే ముపదేశ మిచ్చునో
కొసరి యొంటరిగనూకొట్టుకొనుము
అంబతో తనకెంత సంబంధమున్నదో
యేడ్చి యూడిగము జేయించుకొనును
పరమేశ్వరుం డేమి సరసంబు లాడునో!
బిట్టుగా గేకిస ల్గొట్టుకొనును
మూన్నాళ్ళలోన నెప్పుడు నేర్చుకొనియెనో!
పొమ్మన్నచో జిన్న బుచ్చుకొనును

ముక్కు పచ్చలారిపోయి ప్రాయమువచ్చి
చదువు, సంధ్య, నేర్చి బ్రదుకునపుడు
"నాదు పసిడికొండ నారత్న" మని తల్లి
పలుకు పలుకు లితడు నిలుపుకొనునె?

తనచేతి గిలకపండునకు ముచ్చట సెప్ప
బలుకలే దనుచు గోపంబుసేయు
పొరుగింటి యిల్లాలి సరస జేదర జెంది
పరు లన్న భేదభావమును జూపు

మకరందమునకు సమ్మతిజూపి నోరూరి,
దరిజేరి, రుచులభేదములు తెలియు
ప్రతిశబ్ద మీను నుగ్రధ్యాన మాలించి
కంపించి తల్లిని గౌగలించు

దాయ లార్గురు నొకరు నిద్దరును దప్ప,
చేసుకొన్నార లీతని చిత్రవీథి
జగతి నీతిని జాతకచక్రమందు
బొంచియుండున దప యశంబో యశంటొ!

శిల్పి

చేత మిగురొత్త నొక నల్లజాతియందు
మలచినాడవు, భయద సింహముల తలలు
వసుధ గన్పట్టు సర్వపర్వతములందు
జిత్రముల నెన్నిగతుల జూచెదవొ! నీవు.

ఉన్నితంబైన నీచేతి సుత్తెనుండి
బయలువడె నెన్ని యెన్ని దేవస్థలములు
సార్థకముగాని యెన్ని పాషాణములకు
గలిగె నీ నాడు పసుపు గుంకాలపూజ.

కవికలంబున గల యలంకారరచన
కలదు కలదోయి శిల్పి! నీ యులిముఖమున

గాకపోయిన బెనుజాతికంబములకు
గుసుమవల్లరు లేరీతి గ్రుచ్చినావు ?

ప్రతిమలు రచించి యొక మహారాజు చరిత
వల్లె వేయింపగలవు చూపరులచేత
గవనమున జిత్రములు గూర్చు కవికి నీకు,
దారతమ్యంబు లే దబద్ధంబు గాదు.

జాల నిద్రించు ప్రతిమల మేలుకొలిపి
యులినిసోకించి బయటికి బిలిచినావు
వెలికిరానేర్చి, నీ పేరు నిలుపుకున్న
శాశ్వతుడవోయి నీవు నిశ్చయముగాను.

తలయెత్తెన్గద, నీదుచాతురి యజంతాగహ్వరశ్రేణిగే
వల పాషాణములందు, జీవకళ నిల్పంజాలు నీసుత్తెలో
నొలుచున్నానవవిగ్రహంబులు మహాపుణ్యాండవయ్యా!హరి
త్తులు, నీబొమ్మలచెంత, ముగ్ధగతినందున్, శిల్పికంఠీరవా!

నునుపుల్ దీర్చి, మదంబుచిందిపడనేస్తున్ గున్నలన్జెక్కి వై
చిన చాతుర్యము నీ శిరోగ్రమున నిల్చెన్, సత్కిరీటాకృతిన్
తెనుగుదేశము నిన్నువంటి పనివానింజూచి,యుప్పొంగుచుం
డును నీలేమిం దలంచి కంటదడిబెట్టున్ శిల్పవిద్యానిధీ !

తెలిజాతన్ జెలువార నచ్చరపడంతిం దిద్ది యా సోగక
న్నులపజ్జన్ నిను నీవు దిద్దుకొని, సంతోషించుచున్నాడవా!
బళిరే! శిల్పి! జగంబులోన జిరజీవత్వంబు సృష్టించుకో
గల నీకెవ్వడు సాటివచ్చును? నమస్కారంబు నీప్రజ్ఞకున్.

కవికొండల వెంకటరావు

బి. ఏ బి. యల్. పాసయ్యారు. అడ్వొకేట్‌గా రాజమండ్రిలో ప్రాక్టీసు చేస్తున్నారు.

జననం: 1892.

కృతులు: ప్రకృతీపాంచజన్యము – విశాలవిశ్వము – నెలబాలుడు – అ గడపలు – ప్రకృతిచందనము – ఆత్మవ్యక్తి – చిట్టికైత – చదువులదుత్త – పొట్టి రవికలు–వాలుజడలు (కథలు)–ఇనుపకోట (నవల)

నావపై పిల్ల

నదినిండ నీరున్నదీ - నావపై పిల్లున్నదీ
పిల్లాకు వొళ్ళున్నదీ - వొళ్ళెల్ల వయసున్నదీ
ఏటీకి మేలెక్కడా ? - గోటీకి దాలైన చాల్ !

చిన్నాది పూదేనెరా - కవటాకులో ఈనెరా
పూన్నామినెల బరణిరా - ముమ్మొదట నారాణిరా
నీతోటి ఏమన్నదీ ? నాతోటి రమ్మన్నదీ.
మాటంటె బోటోనిదీ - అనకుంటె గోటోనిదీ
గొంతుకలో పాటున్నదీ - అంతాట ప్రజ్ఞున్నదీ
ఎంత కూ సిగ్గంటునే - వింతకూ మొగుతుంటదీ,

చీకట్లో కేకడతదీ - కేకెడుతూ కిందడతదీ
ఏకాడ తడు మూదురా ? - ఆకన్నె అతిలేతరా !
పీకాను కాలేతునో? - పయ్యంట చెయ్యుంతునో ?

ప్రేమూడి ప్రాణాముగా - మానామెడా నాడిగా
ఊపిరి ముందాడెరా - ఆపైని రూపాడెరా !
ఓపాటిస్త్రీగాదురా - నాపట్ల అతిసాధురా !
కళ్ళల్లో ముద్దెట్టుతూ - తెల్లార నీ నంటదీ
తెల్లారిపోతుంటె తా - నెల్లాగొ అయిపోతదీ
ఒక్కళ్ళమై యున్ననూ - నక్కితా నలు సౌతదీ.

ఊదేస్తె గాలౌతదీ - రోదిస్తె నభమౌతదీ
దఃతీస్తె నీరౌతదీ - బరిగీస్తె ధరణౌతదీ
పొగకట్టి కగ్గౌతదీ - ఇగనాకు దారేదిరా ?

మా యిద్దరీ మధ్యనూ - బాలార్కు డుదయించుటా?
బాలార్కు డుదయించి తా-మార్తాండుడై మండుటా ?
ఏనాటి వెలుగోపలేం - ఆపక్క నీడాపలేం.

మేమిద్దఅం మేలుకో - పక్షుల్లు కావార్చుటా ?
కావార్చి కావార్చివే - కోవెలల దటి మేయుటా ?
చీమంత రొదసాగలేం - కూనంత క్రుధ వేగలేం.

ఒకనాటి దైతేమిరా - ప్రకటితముగా వీడతాం
మొగమోటమనిపిల్ల నా-నగు పెదవి పేర్చెక్కిపో
కల్యాణమని పాడతాం - విశ్వ - కల్యాణమని ఆడతాం.

ఒకానొక పువ్వును జూచి

రంగు రంగులుగల చిన్ని దొంగపూవ!
పూయుదువు నీవు మఱుమూల పొలముకంచె,
క్రొత్తనారకమ్మలపయి నెత్తుప్రాకు
కొంటెతీగను, నుయ్యాల కులుకుతోడ
నూగుదువు నీవు! నల్లమబ్బాగి యాగి
నీపయిని వాన కురియింప నేత్రపర్వ
మగుదు! నీదు పేరేమి? యేమంద్రు నిన్ను?

వేసగిని నిన్ను చూడరు; వ్రేళ్ళకంట
నీదులత యెండిపోయెడు; పాదుతెలియ;
దింతలో నెట్లు మొలిచి పుష్పించి తొక్క!

నిరుడు మొలిచిన తావున నియతిమీఱ
చినుకు చినుకున కొకవింత చెలువుదాల్చి,
మెఱపుటుఱుముల నొకవింత యొఱపునిల్చి,
చల్లగాలికి వడివడి నుల్లసిలుచు,
నవ్వుచున్నావు! జనపద నవ్యశోభ
వానకాలంపు క్రొంగ్రొత్త పైరు కలిమి
నూత్నభావంబు లేమి వినోదముగను
ఆకలింపగ నవ్వుచున్నావు పూవ?

నీదు పేరెవ్వరెఱుగరు, నేరడకట!
పసుల కాపరియైన నీపసలు! నీవు
విడిచి వడి రాలిపోయిన సడి యెఱుంగ

డొక్కరుడు ! - ఇంక నేర్వంగ నుర్వినెంద
ఖుందురో ? చిన్నిపూవ ! నీ యూహలెన్ని ?

ఊహలెన్నియో లేకున్న ఊరకిట్లు
మొలిచి విలసిల్లి గాలికి ముదముగొనుచు
చినుకు చినుకాలకించుచు చిన్మయమటు
శోభనందగింతువటె ? సత్సుమమ ! నీవు !

దాక్కొనివుంటాయి

దాక్కొనివుంటాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రక్కొనివుంటాయి—
  తలపగ రానిపూలు
  పిలువగ బోనిపూలు
  నిలుపగ లేనిపూలు
దాక్కొనివుంటాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రక్కొని వుంటాయి—

  గ్రుక్కెడు వాన నీళ్ళకు
  పక్కున నవుతాయి;
  ఉక్కగ గాసంతుంటే
  త్రొక్కట పడతాయి
దాక్కొనివుంటాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రక్కొనివుంటాయి—

తెక్కకుర్రా వోలక్క!
చిక్కవు మాలను గ్రుచ్చు,
ఇక్కడ నక్కడ బచ్చు
జక్కన బూస్తాయి.
డొక్కని చూస్తాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రెక్కని కూస్తాయి—

ఒక్కడ నడుస్తూవుంటే,
చుక్కలు పొడుస్తూవుంటే,
మక్కువ కూర్చోమంటాయి
ఎక్కడో యెందుకో చెప్పవు
డొక్కనివుంటాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రుక్కనివుంటాయి—

మంచు బిందువుపడిన,
ఎంచి బాష్పమువిడిన,
అంచుల గాస్తాయి;
వంచక మోస్తాయి;
డొక్కనివుంటాయి - దారంట - గడ్డి - ని
రుక్కనివుంటాయి —

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

యం. ఏ. పాసయ్యారు. సంస్కృతభాషలో మంచి పాండిత్యంవున్నది. తెలుగులో అనేక రచనలు చేయడమేకాక సంస్కృతంలో కూడా నాటకాన్ని రాశారు. బెజవాడ కాలేజీలో ప్రస్తుతం తెలుగు లెక్చరర్‌గావున్నారు. కవి సామ్రాట్ అని ఈయనకు బిరుదు.

జననం: 1895

కృతులు: పద్యకావ్యాలు, పది–చిన్న నవలలు, పది – పెద్ద నవలలు, పన్నెండు – నాటకాలు, ఆరు – రామాయణం.

చిన్ని తలపు

ముదురాకు రాలేటి ముదిమి నాళులలోన
తొడిగేటి చివురాకు పడుచు పొద్దులలోన
ఆకునైనా కానుగా,

అయినచో

సోకేది చిఱుగాలి నన్ను
మెల్ల, తాకేది మిణుగురుల హెున్ను.
మొగిలు కన్నెలగుంపు దగదగని మెరిసేటి

చిగురువన్నెల కావి సొగసు సంజలలోన
మొగిలునైనా కానుగా,

ఆయినచో

ఎగిరియుందును వింటికొనల
మెల్ల, తగిలియుందును వెల్గుసొనల.

తొలిప్రేమ రుచిచూచు నెలప్రాయంపుం గన్నె
తలిరుమెత్తని బేల వలపులో తలపులో
ఊహనైనా కానుగా,

ఆయినచో

వలచేది నను చిన్న — చూపు
మెల్ల, కలచేది చివురాకు తూపు.

కిన్నెరసంగీతము

కోనలన్నీ ముంచుకొనివచ్చు సెలయేటి
చాన కిన్నెరసాని జలజలా స్రవియించు
తరగలో, పైకెగయు
నురుగులో, క్రొంగ్రొత్త
తేనె కాలువలూరెనో - అమృతంపు
వాన చినుకులు జారెనో!

తేనె తరగల పిండుతోన జలజలసాగు
చాన కిన్నెరసాని జాలైన షేలైన
వాకలో, అందాల
రాకలో, బంగారు

జిలుగుగంటలు మ్రోగెనో - చిన్నారి
బిగువు నవ్వుల సాగెనో!

తేనెలై కలకండ సోనలై వానలై
చానకిన్నెరపాట సాగులాడుట చూచి
చివరలో, చివురొత్తు
సవురులో, క్రొమ్మావి
వింతగా సిగ్గందెనో - కోకిలా
గొంతులో కద లాడెనో!

చెఱకు పానక మెఱ్ఱి జీరపాకమువోలె
తరుణి కిన్నెరపాట తారులాడుట చూచి

పువ్వులో, లేసంజ
రువ్వులో, దానిమ్మ
తెల తెల్లనయి పోయెనో - క్రొంజిల్క
పలుకులో పసదప్పెనో!

ప్రొద్దుకాకల జారిపోపు మంచునుబోలె
పొలతి కిన్నెరపాట పొంగిపోవుట చూచి
నీటిలో, కిన్నెరా
సాటిలో, అడవిలో
తోగుల్లు పారాడెనో - క్రొంజలువ
వాగుల్లు సాగాడెనో!

పికిలిపిట్టల యీాలలకు క్రొత్తసాటిగా
సకియ కిన్నెరపాట జరగులాడుట చూచి

సాములో, చిఱువెచ్చ
జాములో, మెల్లగా
పగలు పులకలుపొందెనో - మల్లెలా
సొగసు వెలుగులు చిందెనో!

రా ధి క

నాకు నీలోన గలసియుండని శరీర
మొకడు కలిపించి నన్ను నెంతకు విధించె
ప్రకృతి దౌర్బల్యమకట యీ పాడుదేహ
మడ్డు నిలచెను మనదు ప్రేమైక్యమునకు

అకట! నాలుకరాదు మాటాడనైన
పార్వతీశంకరులె కొంతవరకు ధన్యు
లా మహాత్ములకును దేహమందునైన
గలిగె నైక్యమ్ము భేదమ్ము తొలగకున్న

పరులెఱుంగక భేద మేర్పరుపరాక
నీకు నాకైన భేదమ్ము నిర్ణయింప
రాక నిజముగా భేదమే లేకయుండ
గలిసిపోదము ప్రేమపు గడ్డవోలె

పాలునీరమ్ము కలయికవోలె పలుచ
దనము మాత్రము రాకయంతకు గడింది
ప్రేమము నిరంతరము ఘనీభవించునట్లు
కలసిపోయెడుగతి ననుగ్రహము చూపు

కలసిపోవుట యయ్యును కలసిపోయి
నట్టి భావమ్ము కనరాక నైక్యమన్న
మాటకు మన యిర్వురి సంగమమ్మునందు
బోలు నన్వర్థమే లేకపోవుగాక

కలసియుంటనె యెడబాటువలన గలుగు
వేదనాదుఃఖము ననుభవింపజేయు
నీ మనోహర రూపమ్ము నించుగాత
మవధి మీఱిన దివ్యకృపాంబుచయము

బిగికౌగిళ్ళకు విరహపు
బొగలకు దరిలేని ప్రేమపూరము పొంగున్
జిగిపల్కులకును నందని
ుగు సంబంధంబు మనకు నమరెడుగాతజ

నండూరి వెంకటసుబ్బారావు

బి. ఎల్. పాసయిన తర్వాత ఏలూరులో అడ్వోకేటుగా వుండేవారు. బి. ఎల్. పూర్తికాక పూర్వం కొంతకాలం ఉపాధ్యాయులుగా వుండేవారు.

జననం: 1895 - మరణం - 1957

కృతి: ఎంకిపాటలు.

నా యెంకి

నన్నిడిసిపెట్టెల్లినాడే
నారాజు,
మొన్నె తిరిగొ స్తనన్నాడే!

నీలు తేబోతుంటె, నీతోడె—వోలమ్మొ!
నా యెంటె యెవురోను నడిసి నట్టుంటాదె!
నన్నిడిసి పెట్టెల్లినాడే,
నారాజు...

అద్దములో సూత్తుంటె అది యేటొ సిగ్గమ్మొ!
నాయెనక యెవురోను నవ్వినట్టుంటాదె!
నన్నిడిసిపెట్టెల్లినాడే,
నారాజు...

సల్లన్ని యెన్నెట్లో సాపేసి కూకుంటె—
ఒట్టమ్మి - వొళ్లంత ఉలికులికి పడతాదె!
నన్నిడిసిపెట్టెల్లినాడే
నారాజు...

నీతైనవోడె, నారాతెట్టగుంటాదొ!
కళ్లల్లో సత్తెముగ కట్టినట్టుంటాడె!!!
నన్నిడిసిపెట్టెల్లినాడే,
నారాజు,
మొన్న తిరిగొస్తనన్నాడే!!!

కనుబొమ్మ

నన్ను తలుసుకు యెంకికన్నుమూయాలి!
కనుబొమ్మ సూడాలి!
కరిగిపోవాలి!

నన్ను కలలో సూసి నవ్వుకోవాలి!
కనుబొమ్మ సూడాలి!
కరువుదీరాలి!

నిదరలో సిగపూలు సదురుకోవాలి
కనుబొమ్మ సూడాలి!
కమ్మగుండాలి!

పిలుపేదో యినగానె తెలివిరావాలి!
కనుబొమ్మ సూడాలి!
కతలు తేలియాలి!

గోవు మాలచ్చిమి

గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు,
మనిసికైనా లేని మంచిపోకిళ్లు!

యెంకితో కూకుండి
యింత సెపుతుంటే,
తనతోటి మనివల్లె
తల తిప్పుతాదీ!
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు...

యెంకి సరసాలాడ
జంకుతావుంటే,
సూసి సూడక కన్ను
మూసి తెరిసేదీ!
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు...

కోరి కూకుని నేనె
పోరుపెడుతుంటే,
తల్లిడివు పిల్లల్లె
తెల్లపోతాదీ!
గోవు మాలచ్చిమికికోటిదణ్ణాలు...

నాయని సుబ్బారావు

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో బి. ఏ., బి. ఇడి. డిగ్రీలు పొందారు. కొంత కాలం అసహాయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. చాలాకాలం నరసారావుపేట హైస్కూలులోనూ, ప్రస్తుతం తిమ్మసముద్రంలో హైస్కూలులోనూ హెడ్మాస్టరుగా పనిచేస్తున్నారు.

జననం : 1899

కృతులు : సౌభద్రుని ప్రణయయాత్ర – మాతృగీతాలు.

విశ్వరూపము

ప్రథమసందర్శనముననే ప్రణయమూర్తి
నాదు కనుపాపలందు సంధానమయ్యె
నది సురుగకుండ నాఱెప్ప లదుముకొంటి
క్రమముగా నది నాయంతరమున నిండె.

అంత భరియింపలేక నాయక్షియుగ్మ
మల్ల తెఱచితినో లేదొ యంతరమున
ప్రతిమ బ్రహ్మాండగోళమ్ము పట్టలేదు
నేను నిలువను తావు సుంతైన లేక.

ఆ ప్రణయరాశి విశ్వరూపప్రకాశ
మునకు నంధుడనై నేను మూలమూల
లొదుగుకొని పోవుచుంటి నన్నుద్ధరింప
తలపు గొనదది తనలోన కలుపుకొనదు.

అవధి!

విచ్చిన శరన్ని శీథినీ వేళలందు
బయలుప్రాకిన తారకా స్వప్నకథలు
నాకు దుస్సహమైనవి నీకు జెలిమి
కత్తె యౌట గదా చలిగాలి విసరు.

ఈ చలి వియోగ రాజ్యంపు టెల్లబోలు
నీమనసు మూలమూలల నిదురవోవు
ప్రణయమకరంద మాధుర్యమున లవమ్ము
సంతరించుక వచ్చెనా చాలు నాకు.

అలసిపోతిన యేనాటి కంతులేని
కాలచక్రంపుటాకుల కదలికలకు
ప్రణయ నీహారశీక రార్ద్రమ్ము నీదు
దృగ్విలాసమ్ము నను సేదదేర్చు టెపుడు.

ఎంతయత్నించి వెలుగలేదింత హృదయ
దేవళమ్మున దీపావళీ వలయము
స్నేహపూరమ్ము పొంగు నీ చిన్నిమేను
క్షణము మెఱసిన నట ముట్టుకొనునొ యేమొ.

చీకిలీ పూదేనెలకు తుషారకణములకు
నేమి సంబంధ బాంధవ్య మీశరత్ప్ర
భాతవేళావికాసి పుష్పముల కొనల
కలసికొన్నవి ప్రణయ శృంగార మొలయ.

మాతృగీతము

ఏను స్నానమ్మునకు బావి కేగునపుడు
లేత సూర్యుని బంగరు పూతలందు
మురియుచును తల్లి యొద్దను ముద్దుగొనుచు
'అమ్మ యేదిరా'యన్న వా యలలు నన్ను.

పైని వేంచేసి యూపిరి పట్టుకొనుచు
చిన్ని తాబేలు నన్ను వీక్షించి జలము
త్రవ్వుకొను చేగె కూపగర్భమున దాగ
పై నలముకొన్న సుళ్ళు నాపాల విసరి.

'నీకు లేదమ్మ' యన్నది నీటిపాము
పైకెగసి యొక్క కప్పను పట్టుకొనుచు
'నాకు లేదమ్మ' యన్నాను శోకవహ్ని
తప్తహృదయుండనై యింటి దారిపట్టి

కృష్ణశాస్త్రి

దేవులపల్లి వెంకట కృష్ణశాస్త్రి బి. ఏ. పేసైనారు. కొద్ది సంవత్సరాలు పెద్దాపురం, పిఠాపురం హైస్కూళ్లలో ఉపాధ్యాయులుగా వున్నారు. రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడిగారి ఆప్త శిష్యులు కావడంవల్లను సంఘ సంస్కార ఉద్యమాలలో అభిలాష కలిగింది. అస్పృశ్యతా నివారణ, కళావంతుల సంఘ సంస్కరణవంటి ఉద్యమాలలో పాల్గొన్నారు. తరువాత నవ్య కవిత్వాన్ని చాలా ప్రచారం చేశారు. సాహితీ సమితిలోనూ నవ్యసాహిత్య పరిషత్తులోనూ అధ్వర్యం వహించారు. చాలా రేడియో నాటికలు రాశారు. మల్లీశ్వరి మొదలు ఫిల్ములకు మాటలూ పాటలూ రాశారు. ప్రస్తుతం హైదరాబాదు ఆలిండియా రేడియోలో స్పోకెన్ వర్డు ప్రొడ్యూసరు.

జననం: 1897

కృతులు: కృష్ణపక్షం - ఊర్వశి; ప్రవాసం - మహతి - ఋగ్వీధి - కన్నీరు.

ఉమార్ ఖయ్యాం

రావెసాకీ, సాకీ, రాగవీధుల నడచి
కడచి చలివేళ పొలిమేర ఆమని పాడిచె!

రాగ బుల్ బులు గొంతు మ్రోగించు బాకా;
సోగ విరితీగ తెగతూగించు జూకా;
జాగా గులాబి పాద నూగును బులాకీ,
అగకిక సాకీ

...రావె.

దురుసు మనుగడ రెక్క తొడిగి కోగా,
దరిసె మృత్యువుకోర లౌరసిరాగా,
వెరచి సీజరు సికందరులు పోగా

...రావె

తళుకు జల్తార్ బుటాలల్లిన
నీల వలయ మీ్మ గుడారం,
చాల సుఖద మీ్మ బిడారం,
పరం అపరం తెలియ జాలం
ప్రస్తుత మి్మటనే బిచానా,
ఇంతలో ఎటకో రవానా !
మౌల్ శరీ జాయీా గులాబీ
మేల్ జుహీ చంపా చమేలీ
మనకు చుట్టాలీ హవేలీ !

ఒక్కషాౖయీా, పక్కప్యారీ
అవనియంతా మా గువిస్తాన్
అతిధి శాలయె మాకు బూస్తాన్,
చేయి చెయి, మెయి మేయి తగిలిచి
చెంతనే వుండాలి ప్యారీ
చెలియయే మాపాలి హౌరీ!
పూవులోపల మధువు లుంటే
తీవ తీవ వయారి సాకీ
తీర్చువేగ సుకాల బాకీ !

పాచ్ఛా జలాల్ ప్యారీ జమాల్
మలు సందె వెన్నెలవోలె ఝాటా,
మనకు సత్యం మధువు లోటా !
ఏరిరా బైరాం, హతీం, కైకుస్రు, రుస్తుం అల సికందర్.
పారెరా స్రమాట్ సీజర్,
నిన్నరాబో, దెల్లి రాలేదన్నమాటే సిసలు ఖయ్యాం,
ఉన్న రోజే మనది హయ్యాం !

పి లు పు

నాటి ఆమని తరువాత తోటలోన
పాటలో మేలుకొన్న స్వప్నములు మూగె,
పాటల పలాశములు నా గవాక్ష వీథి
నానయనములనుండి నాలోన నిండె;

ఎంత మెత్తని యడుగుల నేగుదెంచినావొ
నా కయి, నా కుటీరాజిరమున
" నేను రావచ్చునా " యన్న పిలుపు వి
నంబడదు, నాటి యూహాంగణముల జొచ్చి ;

పోయెనా కోయిలల కారు, పోయెను నవ
మల్లి కలవేళ, శ్రావణమ్మొ శరత్తు,
మూల మూలల ఈ పర్ణశాల నేడు
హిమ పదాంకములే తల లెత్తి పిలుచు ;

జీవితము మృతిగా, సుప్తశిలగ గుండె,
గొంతు చీకటిగా, మాట కొసరి రాక
" నీవు రావోయి " యని పిల్వనేర కిపుడు
" నేను రాలే " నటం చేడ్వనైన లేను !

మధు పాత్ర

వేబోక విరియు, నెచ్చెలులార, ఇనుడెగయు,
లజ్జావతియుషస్సు రజతనీహారాంశు
కాంచలమ్ములమౌక్తి కాంసమ్ము కప్పికొను,
ప్రాభాత కల ధౌతపాత్ర తెండో చెలులు!

హిమ పాండు రమ్మయ్యె సుమలత కపోలమ్ము,
ఉదయవాసితమయ్యె వసుధా సుధా వనము,
అమర సీమా కోమలానిలమ్ములు వీచె,
త్రాగుడా మరల నూతన వినోదయ వేళ!

మరక తాసనముపై కొలువున్నది గులాబి
పరచి రుజ్వల విపుల శాద్వలంపు తివాసి,
అరుణ మందారమో అనల ప్రవాళమో
మధువు, సాకి, మధువు! మసల దీ తొలిప్రొద్దు!

ఏల, ఈ మధుశాల, ఏరు మూసినవారు?
చాలు, ఈ ప్రొద్దునా సాల మూయ గలారు?
హేకవాట విపాటకా, కృపాళూ, వేడు
వార మీ ద్వార మీవే తీయుము నేడు!

అద్భుత మ్మన్యాయ మక్కటా మాధ్వీక
మందిరద్వార బంధన మేల శుభవేళ?
త్రాగుడా యిట ఈ గులాబి పాదరింటిలో
సాగు జీవన జీవనమ్మె ఈ యూటలో!

ఈ గారడీ పాత్ర, ఇది, సికిందరు ముకుర,
మిందు ప్రతి బింబిత మ్మో విశ్వవలయమ్మ ;
ఈ మంత్రి తాకులకు ఇది విచిత్రమ యమ్ము,
ఇందు క్రోలగ దొరకు విశ్వ విజ్ఞానమ్ము !

అరుణ సుమవల్లిలో, అరుణ మా ధ్వీపాన,
ముకురుణోదయమ్ములో అరుణా ధరాస్వాదన,
మిట్ట పూవుల నంటి ఏ మధువ్రత మాను,
ఇట్టి జీవికలంటి ఏ చక్రవర్తి మను ?

మరల, హాఫీజ్, మరల, మధుపాత్ర, మధుపాత్ర,
మరి మరి ప్రియాననాన్వేషణోత్సవయాత్ర !
ఏనాడొ ఏవింత సీమలోనొ తొలంగు
నీ క్షమా దృఢ హస్తముల నే సఖి మునుంగు !

వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

సంస్కృతము, బెంగాలీ భాషలలో పాండిత్యం ఉన్నది. ఉభయ భాషా ప్రవీణ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయ్యారు. ముప్పై సంవత్సరాలు ఉన్నత పాఠశాలల్లోనూ ప్రస్తుతం కావలి కళాశాలలోనూ ఆంధ్రోపన్యాసకులు.

గౌతమీకోకిల అని వీరికి బిరుదు.

జననం: 1900

కృతులు: దీపావళి - నవలలు: అపరాధిని, ధర్మపాలుడు, రంగమహలు - నాటకాలు: రాణాప్రతాప, ఆయేషా, ప్రేమవిజయము.

సుధాకరా!

ఓయి సుధాకరా! నిలువు మొక్క నిమేషము; నీ మహోదయ
చ్ఛాయలు సోకి నా యెడద సాగరమట్టులు పొంగుచున్న దే
వో యను భూత జీవిత సుఖోర్మ్ము లపూర్వ విముగ్ధనాట్యముం
జేయుచు బాడుచున్నవి వినిర్మల మోహన రాగ గీతికల్.

నా కిపు డీ ప్రపంచ మొక నందన మట్టులు నీయనంతలో
కైక పవిత్ర కాంతి సుధలందున విచ్చిన మూగ సోయగం
బై కనుపట్టె; మానవుల యాశలతో విధికిన్ నిరంతరా
నీకము సాగు నీ కటికినేల మనోజ్ఞత యింత నిల్చునే ?

ఈ యది మోదమో, యెడద నేర్చెడు ఖేదమొ, యంతలంతలై
పోయెడు మోహమా, తొలగిపోవని స్వప్నమొ, చెప్పలేని దే
దో యనుభూతి దివ్య పవనోర్మి పరీమళమట్లు ముగ్ధనిం
జేయుచు నుండె నన్నిపుడు నీ తెలికాంతుల కౌగిలింతలన్.

నీ వొక యప్సరః ప్రదాయినీ కబరీచ్యుత పారిజాతమా
లా విసరంబవో, మఱి యిలా తలమంట సుధాతుషారవ
ర్షా విమలావ కుంఠనము జార్చుచు బోవు శరద్విభావరీ
దేవి లలాటికామణివొ, దీపికవో సురరాజ్య లక్ష్మికిన్.

అలసట జెందెదేమొ, యుదయాస్తమయమ్ములె జీవనమ్ముగా
దలచెడు మర్త్యపాళి కమృత ప్రభలన్ వెదజల్లి యింత సొం
పు లొలుకు వెన్నెలం గనులు మూయని పేదలకై కృపారసం
బొలికెడు నీ సుధామురళి నూదుదువో భువనాలు సోలగన్.

చిర విరహైక వాసనల జిమ్ము సుఖస్మృతులేవొ పైపయిం
బొరలుచు, దుఃఖపుంగసటువోవని యాశల మేలుకొల్పు సుం
దర తరచంద్రికా పులకితమ్మగు నింతటి తీయనైన రా
తిరి తెలవారి పోవక యిదేగతి నా కయి నిల్వరాదొకో!

ఓ యమృతాశ్రు మూర్తి! యెటకో పరువెత్తుదు వాయులీనమై
పోయెడు రాగ రేఖవలె, మోయగరాని ప్రవాస దుఃఖమో,
తీయని ప్రేమ వేదనయొ, తీరని కోరికయో, యెదో యెదం
గోయునొ యేమొ రాల్చెద వనూన హిమాశ్రుకణాల నావలెన్.

విరిసిన పూల వెన్నెలల వెల్లువ జక్కదనాల హంసవై
యరిగెడు నిన్ను జూచు నిశలందున నా కగు బాష్పశాంతి నీ
వెరుగుదు; దుఃఖ తాపముల కిల్లగు పాడు ప్రపంచమం దెరుం
గరు కరుణైక ముగ్ధుల యగాధ హృదంతర బాష్ప మాధురిన్.

ప్రేమ పిపాసచే నమృత వీధుల జేరిన యప్సరోంగనా
స్తోమసితావ గుంఠన తతుల్ సుమి యాతెలిమబ్బు దొంతరల్
నీమృదు శయ్యలై సుధలు నిండిన నీస్మితరోచిరూర్మికా
కోవల ఫేనరాసులయి కూర్చెడు నాయెద కింత వేదనన్.

నేను నిరంతర ప్రళయ నిష్ఠుర మీ బ్రదుకున్ భరింపగా
లేను, క్షుధాగ్ని నార్పుకొనలేక తపించెడు ప్రేమకాంక్ష యిం
తేని నశింప కుంట మరణింపగ లే నిటులే నిరోధముల్
లేని మహాప్రవాహము చలింపగ నిల్చిన దొక్క నాయెడన్.

అ మృదు చంద్రికా యవనికావృత నీల నభోనిశాంత శో
భామయసీమలం దమృతవాటుల స్వప్నపథాల నొక్కయీ
యామిని మాత్రమే తిరుగులాడెద నే జిఱుమబ్బువోలె నీ
తో మనసార, నొక్కపరి దోడ్కొనిపొమ్మటు కో సుధాకరా!

పెంపుడు నెమిలి

మేదుర వినీల మేఘాల మేలిముసుగు
వేసికొని వచ్చె శ్రావణ మాస లక్ష్మి
ధారుణి ధరించె దొలకరి సారె యిడిన
యార్ద్ర పురుగు పూవుల శాద్వలాంబరమ్ము.

కడిమి పూల నెత్తావుల కసటువార
వృష్టిముందటి తడిగాలి వీవసాగె
ఎల యింతటి చక్కదనాలవేళ
నెగురులాడ రెక్కలు రావు హృదయమునకు.

నే డిదేమొ మా పెంపుడు నెమలి కొదమ
గోడ మదురున మెడ రాచుకొనును గాని
యురము లురిమెడు మబ్బుల తెరువుకేసి
చూడబోవదు పురివిప్పి యాడబోదు.

ఆడకున్నను మానె గొంతైన విప్పి
కేకవేయ దాశల గిలిగింత లడర
కోడెత్రాచుల నరగించుకొనగ జాలు
ప్రకృతి కెటుగల్గెనో యెడబాటు బరువు.

కన్ను తడియని మూక శోకమున ముంచి
నన్ను వెతనొంచె నీ పెంచుకొన్న ప్రేమ
వానకారు నృత్యము చూడ వాంఛగొన్న
నా యెద ప్రవాస వేదనాచ్ఛాయ లలమె.

కుండపోతగ వర్షమ్ము గురిసెనేని
తేలిపోవును పో మింటి నీలి ముసుగు
కాని, యెదలోని విరహదుఃఖంపు బరువు
తీరుటెట్లు నాకేని, మయూరికేని.

ఒక క్షణము

పండి వ్రాలిన వరిపైరు పైని ప్రాకి
వచ్చు చిరుగాలి తరగల వరుసవోలె
ఈ మహానంద పులకిత హృదయమందు
బరుగు లిడుచుండె వింత భావమ్ము లెన్నొ.

ఇంత యానందమున కేది హేతువనుచు
వెనుదిరిగి చూచుకొంటి - కెంబెదవులందు
జిఱునగవు జీరుకాడ నీ చిగురుగేల
నా భుజమ్ము స్పృశించి యున్నావు నీవు.

ఎపుడు గుర్తించినదొ నీ యదృష్ట పూర్వ
భవ్యరూపమ్ము నీ కరస్పర్శ మాత్ర
నపుడె పులకించి పులకించి యవశమైన
నా యెద గ్రహించె నీ వాత్మ నాధుడవని.

మఱపు దట్టిన కాలమ్ము మడతలందు
పాడువడనట్టి బహుజన్మ పరిచయమ్ము
నా మలిన బాష్ప గుంఫిత ప్రేమ సూత్ర
కలితమై నీ పదమ్ముల గౌగిలించె.

ప్రకృతి సౌధపు దక్షిణద్వార మంత
దెరచుకొని వచ్చి మనల నిర్వారను గూడ
మృదుల పవమాన పరిమళోర్మికల తోడ
బాధ లేకుండ బంధించివైచి రెవరొ.

ఆ దృఢాశ్లేషమున భేద మంతరించి
యొక హృదయ మొక్క ప్రాణమైయున్న యపుడు
ప్రేయసీ యని ప్రాణప్రియా యటంచు
పలుకరించు కొంటిమి బాష్ప భాషణముల.

అపుడు నిర్మేఘ మార్గశీర్షాభ్రవీధి
వృద్ధసంధ్యా తపస్విని పెదవి విరచె
విశ్వవీణా గళము నీరవించి పోవ
గ్రమ్ముకొనె మృత్యుకైశిక కాళిమంబు.

మనము దిన సంధ్యలము, కూడుకొనుచు నుందు
మొక క్షణమ్మె ఛాయారోచిర్ధ దయవీధి
అయిన నేమాయె, మన వియోగైక్యము లనె
యొదవు ప్రేమదేవతకు రేయుం బవళ్లు.

కొండాలి ఆంజనేయులు

ఇంగ్లీషు, సంస్కృతం, హిందీ భాషలతో మంచి పరిచయమున్నది. రైవిన్యూశాఖలో ఉద్యోగానికి రాజీనామాయిచ్చి ఆసహాయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. నాలుగుసార్లు జైలుకు వెళ్ళారు. హరిజన సేవాసంఘానికి, ఆంధ్రరాష్ట్ర రాజకీయబాధితుల సంఘానికీ అధ్యక్షులు. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు రచించిన కాంగ్రెసు చరిత్రను తెనుగుచేశారు.

జననం: 1898

దేవుడు

సిద్ధ సంకల్పుడైన యే శిల్పి అమృత
హస్తములలోని ఉలితాకినంత మాత్ర
లోహములు గ్రావములు దారు లూహగనునొ
అతడు మలచిన తొలికారు ప్రతిమ వీవు.

మిన్ను మన్నును కలిసిన మేఱకడచి
కనెదు ప్రత్యగ్ర దృగ్వీలక్షణము గలుగు
నా కళామూర్తి స్వర్ణ శలాక నీకు
చిలికె యుగ యుగమ్ముల వోని జీవకళలు.

ఈ చరా చరా ఖిల లోక మెవనిగీతి
లీనమగుచుండు నతని కల్యాణ నాద
కవిత రోదోంతరాళ రేఖా విభూతి
చిర విశిష స్వరూప మిచ్చినది నీకు.

అగతానాగతాది వృత్తాంత మెవని
అక్షర మరంద బిందు మాలాఖిలీన
మతని కావ్య సంజీవనీ లత యుగాంత
ములకు పోని యూపిరిపోసి కొలుచు నిన్ను.

ఎట్టి సుముహూర్తమందు భావింపబడితొ
ఈ ప్రపంచ మానవలోక మెంత దనుక
ఆశయును. భీతియును వీడదంతవఱకు
నిన్ను పదచ్యుతుచేయ నెవ్వనికి కాదు.

అంధబాలిక

అంధురాలను దివ్య నిశాంత సమయ
పరిమళానిల మార్గముల్ పట్టిపోదు
త్వత్పదాబ్జ సేవాపరత్వమున జేసి
జీర్ణత్పణ కుటీరాంగణ సీమవిడచి.

చిగురు వెన్నెల లేత పచ్చిక బయళ్ళ
మధుర నీహారముల మాటు మఱుగువేళ
వలపు పిల్లనగ్రోవి పాటలకు నేను
వెదురు పొదరిండ్ల రొదలలో వెదకి కొందు..

గొల్ల పడుచుల చెదరిన కుంతలముల
జారిపోయిన అడవి గన్నేరు పూల
తావులంబట్టి నడచెద తావకీన
ప్రణయ పదరేఖ మలచు భూభాగములకు.

త్వద్గళమ్మున నాగర ప్రమద విడిన
స్వర్ణ కర్పూరమాలానిసర్గసార
భముల త్రోవలంబడి పోవవలతు నేను
ప్రేమపూజాసుమాన్వేష హృదయ నగుచు.

నీ మనోహర రూపమ్ము నీ మనోజ్ఞ
వేణుగానమ్ము కీర్తించి వెల్లివిరియు
విమల యమునా తరంగ నాదముల చాయ
చనెద నిబిడీ తమాల వృక్షముల నీడ.

జైలులో

భావమున పొంగిపొరలు చింతావియోగ
సాగర తరంగఘోషల జాలివడని
కొండజాతి గోడలమధ్య కూరుచుండి
కడుపుచుంటిని కటికిచీకటుల నిశల.

ప్రణయ మధురమ్ములగు ప్రియురాలి కనుల
కొలకులను వేడి నీరెప్ప డొలుకగంటి
నకట! చల్లని చందమామకును నాకు
నాటనుండి ఋణానుబంధమ్ము దీరె.

ఏవియో స్వప్నగత పూర్వ వృత్తములను
తలచుకొని కొన్ని అర్ధరాత్రముల లేచి
కనులు పొడుచుకొన్నను గాని కానరాని
కారుచీకట్ల కన్నీటి కడిగివైతు.

నాకు నడిరేయి మింటికి నడుమనపుడు
కటికటాల కప్పౌక టడ్డు కాదయేని
జాలి గుండెలు గలుగు నక్షత్రగణము
లెంత దుఃఖించి యుండునొ యెవని కెఱుక ?

కునుకెఱుంగని ప్రియురాలి కనులలోన
కృష్ణపక్ష నిశీథమ్ము లెన్నియేని
కలసిపోవుచున్నట్లు కలల గాంచి
ఉలికిపడి లేతు రాత్రివేళల నొకప్డు.

మేను బంధింప బడుగాక, దాన నేమి
కాలి సంకెల లటునిటు కదలకుండ
కడపితి ప్రియావియోగ దీర్ఘమ్ము లైన
అర్ధరాత్రుల స్వప్న ప్రయాణములను.

తనువు కదలక యున్నను మన సదేమొ
పూర్వ పరిచిత పుణ్యభూములను చూడ
నదుల వాగుల వనుల కొండలను దాటి
మెఱపు మెరసిన విధమున పరుగులెట్టు.

పగటివేళల నా క్షేమవార్త యొకటి
పంపగ దలంచి యొక పిచ్చివాని పగిది
కాళిదాసుని దివ్యమేఘమ్ము కొఱకు
కలయ వెదకుచునుందు నాకసమ్ము నెల్ల.

రెండు సంవత్సరము లొంటరిగ ప్రవాసి
నగుచు నెన్నియో ఆకాశ హర్మ్యములను
కట్టుకొంటిని నా చిన్ని కొట్టులోన
నే కిరీటాధిపతులవి యెక్కగలరు ?

జీవితపు దండలో రెండు పూవులు సుడి
గాలి తాకున రేకులు రాలిపోయి
నట్టులయ్యెను కారాగృహాన నేను
కడపినట్టి రెండు వసంతకాలములును.

భీకర విషాద వీచికల్ వెల్లివిరియు
నీ గభీరకాల సముద్ర మింక నెన్న
డే నమూల్య రత్నముల పండించు ననుచు
కాచుకొని యుంటి దైవ యోగమ్ము కొఱకు.

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

దువ్వూరి రామిరెడ్డి తమ 20 వ యేట కవితారంగంలో ప్రవేశించారు. స్వయంకృషితో బహుభాషలలో పాండిత్యం గడించి, కర్షకజీవితము కవితావస్తువేనని నిరూపించారు.

జననం : 1895 - మరణం 1947

కృతులు : కృషీవలుడు, పానశాల, యువకస్వప్నము, జలదాంగన, నక్షత్రమాల.

స్మృతి కణము

కనులు మూసినఁ దెఱచినఁ గానుపింతు
వింట నడయాడినట్టులె యిందువదన!
సంతత ధ్యానలీనమౌ స్వాంతమునకు
వెలుఁగు జీఁకట్ల భేదంబు దొలఁగునేమొ!
తెల్లవాఱినఁ బాదండఁ దీసివైవఁ
దరుణి వేణిక నిలుచు నెత్తావి పోల్కి,
మర్త్యమౌ నీ స్వరూపము మాటువడియు
సారవర్ణాంకిత స్మృతి సమసిపోదు.
చావు బ్రతుకుల మధ్య విశాలమైన
కలల వంతెనగట్టితి తలిరుఁబోఁడి;
కార్యలంపట దినమున కన్నఁ బ్రకృతి
మునుఁగుఁదీసెడి రాత్రి నా కొసఁగుఁ బ్రియము.

పవలు రేయికిఁగల భేదబాంధవములె,
యిహపరంబులయందు నూహింపఁగలము;
రెంటి కూడలియగు సంజ, మింటికొనల
విమలరాగంబు వొదజల్లు, వెఱపునిడదు.

ఆగంతుకి

చాలు లజ్జా మధుర వినయము!
ఏల యవగుంఠనము వైచెదు
పూలదండలు గట్టియున్ మెడఁ
గీలుకొల్పక కేలఁ జిదిపెదు

శోభినీ,
యప్పరః కామినీ!

సందెవేళలఁ బూలతేకులు
క్రింది కురలఁగఁ గాంచి కాంచి మ
రందబిందులు కన్నుఁ దమ్ములఁ
జిందఁ బోగిలెదు ప్రకృతి చేష్టకు,

కామినీ.
సుందరగామినీ!

పలుకరించినఁ బలుకవేమొ!
పులుకుఁ బులుకునఁజూచి, చూపుల
వెలువరించెదు లలితహృదయా
విల కఠోరవ్యసన భారము!

ఏలనే?
మౌనంబేలనే?

ఎపుడు మౌనవ్రతపు టుద్యా
సపు దినంబులువచ్చుఁ గోమలి,
యెపుడు విరియునో మూకసందే
శపు నిలీన రహస్యభావము;

పోలునే,
చింతస చాలునే!

తేలివచ్చెడి కల విధంబునఁ
గాలి యడుగులు సందడింపక
యేల వచ్చితి వీ వసంత వి
నీల గగనచ్ఛాయ నొంటిగఁ ?

బలుకవే,
భావముఁ దెలుపవే!

చీఁకటులు బలమయ్యెఁ; జుక్కల
రాకపోకల నేల తలఁచెదు ?
నా కుటీరమునందు వెన్నెల
సోఁకి తమము నశింప దీపము

పెట్టవే,
నామది ముట్టవే.

రాధయుత్కంఠ

చల్లని పన్నీట జలకంబులాడి
యగరు ధూపము వెట్టి యలకంబులార్చి
నుదుటఁ గస్తురిబొట్టు కుదుటుగాఁ దీర్చి
కన్నుఁ దమ్ములఁ గ్రొత్తకాటుక దిద్ది

గోరంట పూగుత్తి కొప్పునం దురిమి
కమ్మతావుల నీసు కలపంబు నలఁది
పాడి కప్పురంబులఁ బడకింటఁ జల్లి
పాన్పుపైఁ బువ్వులు పఱపుగాఁ బఱచి
యేల రాఁడో సామి యింకేల రాఁడో
యనుచుఁ బొరము నానుకొని వేచియుంటి.

*　　　*　　　*

స్వాంతమాలస్యంబు సైరింపలేక
వేదనాభరమున వ్రీలఁగఁజొచ్చెఁ
గని కని దారులు కన్నులు నొచ్చె
నా సామి కృష్ణుండు ననుఁగాంచరాడు
సంజ కెంజాయలు శమియించిపోయెఁ
బక్షులు గూళ్లకుఁ బరుగిడసాగె
మందలకాపులు మరలిపోయెడిని
వేణుగానంబులు వీనుల సోఁకె
కోయిల క్రొమ్మావి గుబురులోఁ గూసె
సందె చీకటి పొగ చదలావరించెఁ
జుక్కల రనగుండ్ల జోపంబు లలరె
నేల రాడో కృష్ణుఁ డింకేల రాఁడో !

*　　　*　　　*

కప్పురపుం దివ్వె కడముట్టవెల్గె
బాన్పుపైఁ బువ్వులు వసి వాళ్లు వాడె
మంచి గంధపుఁ బూతమైఁ జిట్లిపోయె

నిద్ర మాంద్యమ్మున నేత్రము ల్మొగిడెఁ
బడమటిదెస కేఁగు నుడుగణంబుఅను
గనుచు ద్వారముకడఁ గన్ను గూర్చితిని.

*　　　*　　　*

నా సిగు పుచ్చంగ నలినబాంధవుఁడు
వెయ్యి దివ్వెలతోడ వెలుఁగుచు వచ్చె,

*　　　*　　　*

ఊర్కు లేమిని గన్నుఁగొన లెఱవాఱ
బొరలు చిటిన మేనిపూఁతలు రాల
జెమ్మట ముత్యాలు చెక్కిళ్ళ జాఱ
ఘల్లు ఘల్లని చేతిగాజులు మ్రోదు
మజ్జిగ జిల్కుచు మధురగీతములఁ
గొంతుఁ దొనర్చిన కఠినంపుఁ జేఁతఁ
తుమ్మెదపైఁ బెట్టి దూఱుచునుండ
నా ముద్దు కృష్ణుడు నావెన్క నిలిచి
ముసిముసి నవ్వుల మురియుచునుండె.

*　　　*　　　*

వేచియుండినయప్డు విభుఁ డరుదేఁడు,
వేసవి వానల విధముగా నతఁడు
కల వలె వచ్చును గనిపించిపోవు.

సౌదామిని

బసవరాజు రాజ్యలక్ష్మమ్మ. ప్రఖ్యాత కవి బసవరాజు అప్పారావుగారి సతీమణి. విదేశవస్త్ర బహిష్కారయత్నంలో పికెటింగుచేశారు. కాంగ్రెసు నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పాల్గొన్నారు. నాలుగేళ్లు గుంటూరు శారదా నికేతన విద్యార్థినీ వసతి గృహానికి మేనేజరు. తరువాత మూడేళ్లు వార్ధా మహిళాశ్రమంలో శిక్షణపొందారు. తిరిగి వొచ్చి శారదా నికేతనంలో మేనేజరుగా ఉన్నారు. పిమ్మట వ్యష్టి సత్యాగ్రహంలో జైలుకు వెళ్ళారు. తదనంతరం బొంబాయివద్ద బోర్విలిలో మహిళా సేవా శిక్షణ శిబిరంలో శిక్షణ. పిమ్మట, బొబ్బిలిలోనూ సీతానగరంలోనూ కస్తూర్బా ప్రసూతి చికిత్సా శిక్షణశిబిరాలకు వార్డెనుగావున్నారు. మొన్నటివరకూ మద్రాసు హిందీ ప్రచారక మహిళా విద్యాలయ హాస్టలు వార్డెనుగావుండి, ప్రస్తుతం మద్రాసులో హిందీ ప్రచారకులుగా వున్నారు. కన్నడం, గుజరాతి, మహారాష్ట్ర, హిందీభాషలతో మంచి పరిచయం వున్నవారు.

జననం: 1904

గుర్తులు

సూర్యుండు పడమటా క్రుంకేటివేళ
నా నాధు డింటికి వచ్చేటివేళ
చంద్రకాంతం పూలు పూచేటివేళ
నా నాధు డింటికి వచ్చేటివేళ!

అవు లంబా యనుచు అరిచేటివేళ
నా నాథు డింటికి వచ్చేటివేళ
బీరల్ల పూవుల్లు పూచేటివేళ
నా నాథు డింటికి వచ్చేటివేళ!
అరుణోదయమ్ము వేళను
ఆకసమున బారె పిట్ట
లానందముగను బాడుచు
మంగళగీతములతోను !
పారిజాత పూవులన్ని
పడిపోయెను పాదులలో
పుణ్య భరతభూమిపైన
పూలక్షతలు చల్లినటుల !
నే నిటులే గడుపుచుంటి
నీవు లేని జీవితమ్ము,
నొంటిగా విసిగివేసట
నావికుడు లేని నావవలె !

పా ర వ శ్య ము

మా పెరటను పెరుగుచున్న
వేపనీడ ఎండవేళ
చల్లదనము హాయి నొసగు
చల్లని వెన్నెల రాత్రుల!

చేరి యచట, నాథుడేక
తార మీట, నే పాడుచు
తేలియాడ ! హాయిలోన
తెలియక రాతిరి గడచెను !

అడివి బాపిరాజు

బి. ఎల్. పేసయి కొంతకాలం భీమవరంలో ప్రేక్టీసుచేశారు. అసహాయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. తరువాత బందరు ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగావున్నారు. ఫిల్మ్ పరిశ్రమలో కళాదర్శకత్వం వహించారు. హైదరాబాదులో మీజాన్ పత్రికకు సంపాదకులుగా పనిచేశారు. చిత్రకళలో ప్రఖ్యాతి సంపాదించారు.

జననం : 1895 – మరణం 1952

కృతులు : తొలకరి - గోధూళి - శశికళ - రాగమాలిక - తరంగిణి - నారాయణరావు - హిమబిందు-తుపాను - గోనగన్నారెడ్డి - కోనంగి- నరుడు - అంజలి - అడవిశాంతిశ్రీ - మధురవాణి - రాతిరథము.

లేపాక్షి బసవయ్యా

లేపాక్షి బసవయ్యా లేచిరావయ్యా,
కైలాస శిఖరిలా కదిలి రావయ్యా!

హుంకరించిన దెసలు ఊగిపోయెను
ఖురముతో దువ్వితే కులగిరులెవణికేను లేపాక్షి

ఆకాశగంగకై అ్రరెత్తి చూస్తేను
పొంగేటి పాల్కడలి గంగ డోలాడేను లేపాక్షి

నంది పర్వతజాత నవ పినాకిని జలము
నీ స్నాన సంస్పర్శ నిలువునా పులకించు లేపాక్షి

ఒంగోలు భూమిలో, పెనుగొండసీమలో
నీ వంశ మీనాడు నిలిచింది గర్వాన లేపాక్షి

అవతరణము

నీలిమిను పవళింపు
నిదురించు నీ సొంపు
తేలిపోతూ దిగెను
వేలలే వెలిగేను!

తొంగిలించే వయసు
నింగినంతా బలిసె
బంగారు మంచాన
పవళించె నీ సొగసు!

తెలికొండపై గంగ
తేలి వాలిన రీతి
తెలివి నా తలపుగిరి
తేలివాలితి నాతి!

నిత్యవికసిత దేహ
నృత్యవిలసిత హాస
నిదురించు నినుకోరి
పదము మొదలిడినాను!

జన్మ జన్మల రాణి
తన్మయుడనే జాణ
మేలుకొలుపులు నిన్ను
జాలిగా పిలిచెనటె!

అలనల్ల నాడించి
అరవిచ్చె నీ కనులు
దరిసినది నీ సొగసు
విరిసినది నా మనసు!

విరుచుకొను నీ మేను
వికసించు కల్పకము
ఆత్రమై ఆశతో
చిత్రమై దరిసేను!

వాలు చూపుల చూచి
మేలుకొనె నీ వలపు
తొలిపొద్దు కిరణమై
చెంగలువ అరుణమై!

జాళువా పాన్పుదిగి
బాల వయ్యారివై
మ్రోల నిలిచితివటే
మోకరిల్లితి నేను!

ఎవ రెవరి హృదయాలు
ఏమి కాంతించెనో,
ఎవ రెవరి భావాలు
ఏమి కాంక్షించెనో!

చావలి బంగారమ్మ

సహజమైన కవిత్వ ధోరణిగలవారు. భావాన్ని అనుసరించి భావం పరుగెడుతుంది. సులువుగానూ, సుఖంగానూ పలికే విచిత్రశక్తి వున్నవారు.

జననం : 1897

నీడ

అందాలు తానె చూసింది,
నీటిలో చందాలు తానె చెప్పింది
నాతోటి,

వొడ్డున్న మందార వొంగి బెట్టెట్టుకొని
అందాలు తానె చూసింది!

సొగసెల్ల చూసేను సొమ్మసిలిపోయేను,
చెట్లంటి పాములే చెరువెల్లపాకేయి,
అందాలు తానె చూసింది!

ఆ వింతల్ని చూసింది,
అప్పుడే ఆకాశ మడలిపోయింది
గజగజావొణికి తా గట్లపై కొరిగింది,
సూర్యుడే చెట్టెక్కి చూడ భయపడ్డాడు;
అందాలు తానె చూసింది!

జుట్లెల్ల విరియబోసింది
మందార బొట్టిట్టె చెదిరి రాలింది
గట్ల గుండెలుకలగ, మెట్లకన్నులు చెదర-
వొంగున్న మందార వొంగియేవుండి ఆ
అందాలు తానె చూసింది,
నాతోటి
మందార మాట లాడింది!

కార్తికపూర్ణిమ

పక్షుల్లు పలుకకే పడియుండినాయి,
వృక్షాలు చూచుచూ వూరకున్నాయి,
తనవెంట పడుతున్న
తరుణిజూడ డిదేమి!
పోతువున్నాడు తాను,
అదుగదుగో పొంగులో కాలు గనను!

గాలి ఉయ్యాలలై కదులుతుండెడి మబ్బు
కనుల కడ్డమురాగ, కాలైన తడబడక,
పోతువున్నాడు తాను!
తనగర్వపొంకములు దెలుపుతూను!

వాద్యములు వినబడవొ, చోద్యములు కనబడవొ
నిముసంబు నిలువ డేనీడ నిలుచునొ గాని,
పోతువున్నాడు తాను!
గర్వంపు పొంగు బోకారిపోను!

పక్షి కలకలములే పరిభవం బనియెంచి,
తెల్లబోయిన మోము తెలియకుండుటకునై,
పోతువున్నాడు తాను!
తనువెల్ల తారుమా రగుటచేను!

శ్రీ శ్రీ

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు బి. ఏ, పేసైనారు ఇటీవల రష్యా, యూరోప్ దేశాలు పర్యటనం చేశారు. ఫిల్ములకు పాటలూ, మాటలూ రాస్తున్నారు.

జననం : 1910

కృతులు : ప్రభవ - మహాప్రస్థానం

దేశచరిత్రలు

ఏదేశ చరిత్ర చూచినా
ఏమున్నది గర్వకారణం ?
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరపీడన పరాయణత్వం.

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరస్పరాహరణోద్యోగం :
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
రణ రక్త ప్రవాహ సిక్తం.

బీభత్సరసప్రధానం,
పిశాచగణ సమవాకారం!
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
దరిద్రులను కాల్చుకుతినడం.

బలవంతులు దుర్బలజాతిని
బానిసలను కావించారు:
నరహంతలు ధరాధిపతులై
చరిత్రమున ప్రసిద్ధి కెక్కారి.

రణరంగం కానిచోటు భూ
స్థలమంతా వెదకిన దొరకదు:
గతమంతా తడిసె రక్తమున,
కాకుంటే కన్నీళులతో.

చల్లారిన సంసారాలూ,
మరణించిన జనసందోహం,
అసహాయుల హాహాకారం
చరిత్రలో మూలుగుతున్నవి.

వైషమ్యం, స్వార్థపరత్వం,
కౌటిల్యం, ఈర్ష్యలు, స్పర్ధలు,
మాయలతో మారుపేర్లతో
చరిత్రగతి నిరూపించినవి.

జంఘిజ్‌ఖాన్, తామర్లేనూ,
నాదిర్షా, ఘజ్నీ, ఘోరీ,
సికిందరో ఎవడైతేనేం ?
ఒకొక్కడూ మహా హంతకుడు.

వైకింగులు, శ్వేతహూణులూ,
సిథియన్లూ, పారశీకులూ,
పిండారులు, థగ్గులు, కట్టిరి
కాలానికి కత్తుల వంతెన.

అజ్ఞానపు టంధయుగంలో,
ఆకలిలో, ఆవేశంలో—
తెలియని ఏ తీవ్రశక్తులో
నడిపిస్తే నడిచి మనుష్యులు—
అంతా తమ ప్రయోజకత్వం
తామే భువి కధినాథులమని,
స్థాపించిన సామ్రాజ్యాలూ,
నిర్మించిన కృత్రిమచట్టాల్—
ఇతరేతర శక్తులు లేస్తే
పడిపోయెను పేకమేడలై!
పరస్పరం సంఘర్షించిన
శక్తులలో చరిత్ర పుట్టెను.

చిరకాలం జరిగిన మోసం,
బలవంతుల దౌర్జన్యాలూ,
ధనవంతుల పన్నాగాలూ
ఇంకానా! ఇకపై చెల్లవు.

ఒక వ్యక్తిని మరొక్క వ్యక్తీ,
ఒక జాతిని వేరొక జాతీ,
పీడించే సాంఘిక ధర్మం
ఇంకానా! ఇకపై సాగదు.

చీనాలో రిక్షావాలా,
చెక్ దేశపు గనిపనిమనిషీ,
ఐర్లాండున ఓడ కళాసీ,
అణగారిన ఆర్తులందరూ—

హాటెన్‌టాట్, జూలూ, నీగ్రో,
ఖండాంతర నానా జాతులు
చారిత్రిక యథార్థతత్త్వం
చాటిస్తా రొక గొంతుకతో.

ఏ యుద్ధం ఎందుకు జరిగినో ?
ఏ రాజ్యం ఎన్నాళ్ళుందో ?
తారీఖులు, దస్తావేజులు
ఇవికావోయ్ చరిత్రకర్థం.

ఈ రాణీ ప్రేమ పురాణం,
ఆ ముట్టడికైన ఖర్చులూ,
మతలబులూ, కైఫీయతులూ
ఇవి కావోయ్ చరిత్రసారం.

ఇతిహాసపు చీకటి కోణం
అట్టడుగున పడి కాన్పించని
కథలన్నీ కావా లిప్పుడు !
దాచేస్తే దాగని సత్యం.

నైలునదీ నాగరికతలో
సామాన్యుని జీవన మెట్టిది ?
తాజమహల్ నిర్మాణానికి
రాళ్ళెత్తిన కూలీలెవ్వరు ?

సామ్రాజ్యపు దండయాత్రలో
సామాన్యుల సాహస మెట్టిది ?
ప్రభువెక్కిన పల్లకి కాదోయ్,
అది మోసిన బోయీ లెవ్వరు ?

తక్షశిలా, పాటలిపుత్రం,
మధ్యధరా సముద్రతీరం,
హారప్పా, మొహెంజదారో,
క్రో-మాన్యాన్ గుహాముఖాల్లో —

చారిత్రిక విభాత సంధ్యల
మానవ కథ వికాస మెట్టిది ?
ఏ దేశం ఏ కాలంలో
సాధించిన దే పరమార్థం ?

ఏ శిల్పం ? ఏ సాహిత్యం ?
ఏ శాస్త్రం ? ఏ గాంధర్వం ?
ఏ వెల్గుల కీ ప్రస్థానం ?
ఏ స్వప్నం ? ఏ దిగ్విజయం ?

భిక్షువర్షీయసి

దారిపక్క, చెట్టుకింద,
ఆరిన కుంపటి విధాన
కూర్చున్నది ముసల్దొకతె
మూలుగుతూ, ముసురుతున్న
ఈగలతో వేగలేక.

ముగ్గుబుట్టవంటి తలా,
ముడుతలుతేరిన దేహం,
కాంతిలేని గాజుకళ్లు,
తనకన్నా శవం నయం.

పడిపోయెను జబ్బుచేసి;
అడుక్కునే శక్తిలేదు,
రానున్నది చలికాలం;
దిక్కులేని దీనురాలు.

ఏళ్లు ముదిరి, కీళ్ళు కదిలి,
బతుకంటే కోర్కె సడలి—
పక్కనున్న బండరాతి
పగిదిగనే పడి ఉన్నది.

"ఆ అవ్వే మరణిస్తే,
ఆ పాపం ఎవరి"దని
వెర్రిగాలి ప్రశ్నిస్తూ
వెళిపోయింది!

ఎముకముక్క కొరుక్కుంటు
ఏమీ అనలేదు కుక్క.
ఒక ఈగను పడవేసుకు
తొందరగా తొలగెతొండ.

క్రమ్మె చిమ్మచీకట్లూ,
దుమ్మురేగెనంతలోన,
"ఇది నా పాపం కా"దనె
ఎగిరివచ్చి ఎంగిలాకు.

జ్వాలా తోరణం

స్వర్గనరకముల ఛాయాదేహాళి
తెలి, నలి, తలుపులు తెరచి, మూసికొని—
స్వర్గవిలయ హేమంత వసంత
ధ్వాంత కాంతి విక్రాంతి వేళలలో,

చావుపుట్టుకల పొలిమేరలలో
ఆవులించె నొక చితాగ్నికుండం!
అనాథజీవుల సమాధులన్నీ
అఘోరించి ఘోషించాయి!

ఇదేమి! లోకం హిరణ్యనేత్రుని
పదాఘాతమున ప్రతిధ్వనించగ,
కురుక్షేత్రమున క్రుద్ధవృకోదరు
గదాఘాతమున గజగజలాడగ,

జాతి జాతి నిర్ఘాతపాత సం
ఘాతహేతువై, కాలకేతువై,
అదె సంవర్తపు తుఫాను మేఘం
తొలి గర్జించిన తూర్యవిరావం!

ప్రదీప్తకీలా ప్రవాళమాలా
ప్రపంచవేలా ప్రసారములలో,
మిహిరవాజితతి! మఖవధనుర్ద్యుతి
పుడమికి నేడే పుట్టినరోజట:

నార్ల వెంకటేశ్వరరావు

బందరు నోబుల్ కాలేజీలో చదివి బి. ఏ. పేసయ్యారు. కొంతకాలం కృష్ణా పత్రికకు సహాయ సంపాదకులుగా పనిచేశారు. విద్యార్థి దశలో స్వదేశ సంస్థానాలు అనే పుస్తకాన్నీ; బి. ఏ. పేస్ కాగానే నేటి రష్యా అనే పుస్తకాన్ని ప్రచురించారు. ఉప్పు సత్యాగ్రహం రోజులలో పోలీసు ఆగ్రహానికి గురి అయి దెబ్బలు తిన్నారు. కొంతకాలం దౌర్జన్యానికి ప్రోద్బలమిచ్చిన రాజకీయ పక్షంలో పనిచేశారు. తరువాత జనవాణి పత్రికలో పనిచేశారు. ఆ తరువాత కొంతకాలం ప్రజామిత్ర పత్రికకు సంపాదకత్వం బాధ్యత వహించారు. చాలాకాలం నుంచి ఆంధ్రప్రభ దిన వార పత్రికలకు సంపాదకులుగా వుంటున్నారు.

జననం: **1908**

కృతులు: స్వదేశ సంస్థానములు—నేటి రష్యా—జగన్నాటకం—నార్ల వారి మాట—మాటా మంతీ—పిచ్చాపాటీ—కొత్తగడ్డ.

నవోదయం

చీకటి తెర తొలగునులే!
ఇక నీ
వాకిట సిరి వెలుగునులే!!
రేపన్నది వచ్చునులే
ఆపన్నుల మెచ్చునులే

కన్నుల తడి నొత్తునులే
చిన్నగ నొడి కెత్తునులే
చీకటి తెర తొలగునులే!
ఇక నీ
వాకిట సిరి వెలుగునులే!!

చిత్తము చిగురొత్తునులే!
ఎత్తుగ ధ్వజ మెత్తునులే
సత్యము పురి విప్పునులే
నృత్యము ధర నొప్పునులే
చీకటి తెర తొలగునులే!
ఇక నీ
వాకిట సిరి వెలుగునులే!!

కత్తికి చెదపట్టునులే
క్రౌర్యము తుదముట్టునులే
ఆశలు తల లెత్తునులే
ఆర్తులు పరువెత్తునులే
చీకటి తెర తొలగునులే!
ఇక నీ
వాకిట సిరి వెలుగునులే!!

నవశకమే విరియునులే
నవ్యాభ్రము కురియునులే
న్యాయంబిల నిలుచునులే
నవజీవము పిలుచునులే
చీకటి తెర తొలగునులే!
ఇక నీ
వాకిట సిరి వెలుగునులే!!

మబ్బుకన్నె

ఏమిలోపం మబ్బు కన్నెకు ?
ఏల శోకం మేఘబాలకు ?
కన్నుమరుగై మిన్నుతెరపై
కరిగిపోయిన, తరిగిపోయిన,
పుటకగురుతే చిటిలిపోవగ
కటిక నేలకు రాలిపోయిన
ఏమి లోపం మబ్బుకన్నెకు ?
ఏల శోకం మేఘబాలకు ?

సంజతల్లులు సరిగ చీరల
సారె కావడి పంపలేదా ?
ముద్దుచేతుల మంద పవనుడు
ముంగురులు సరిదిద్ద లేదా ?
ఏమి లోపం మబ్బు కన్నెకు?
ఏల శోకం మేఘబాలకు ?

మెచ్చి మెరపులు, వచ్చివేణికి
కుచ్చుసవరం కూర్పలేదా ?
తీర్చలేదా బాలచంద్రుడు
తీరుగా సితగంధ తిలకము
ఏమిలోపం మబ్బు కన్నెకు ?
ఏలశోకం మేఘబాలకు ?

కొల్లకొల్లలు మింటిచుక్కలు
మల్లెలై జడ విరియలేదా ?
కన్ను చెదరే పూలపాలకి
మిన్నురాజే యెత్తలేదా ?
ఏమి లోపం మబ్బు కన్నెకు?
ఏల శోకం మేఘబాలకు?

పిడుగు పిండులు దిక్కు లదరగ
పెద్దభేరీ వెయ్యలేదా ?
నెమలి గుంపులు విమలఫణుతుల
నృత్యకేళిని నెరపలేదా ?
ఏమిలోపం మబ్బుకన్నెకు?
ఏలశోకం మేఘబాలకు ?

కరగిపోయిన, సురిగిపోయిన,
కటికనేలకు రాలిపోయిన
కడలినాథుని చేరబోదా?
కన్నె చెరలను వీడబోదా?
ఏమి లోపం మబ్బుకన్నెకు ?
ఏలశోకం మేఘబాలకు ?

పిచ్చివూహలు

పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో !

కత్తికె కన్నుంటే
నెత్తురు చూడగనే
ఒళ్ళు తిరిగి ఉర్వికి
ఘల్లున పడునేమో!
పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో!

రూకకె నోరుంటే
వ్యాకుల చిత్తముతో
"కొంపలు నా పేరిట
కూల్చకు" మనునేమో!
పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో!

గోడకె చెవులుంటే
మేడల బ్రతుకులలో
గుట్టుమట్టు లెన్నిటి
రట్టుకు తేగలదో!
పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో!

రొట్టెకె కాళ్ళుంటే
పట్టెడు మెతుకులకే
అల్లాడే దీనుల
ఇల్లు చేరునేమో!
పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో!

రాతికె మమతుంటే
సాతిగ మలచగనే
తరుణ శిల్పియెదపై
ఒరిగి పోవునేమో !

పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో!

కలకే బలముంటే
విలువలు తలక్రిందై
కవికోరే స్వర్గము
భువికే దిగునేమో !

పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో !

నింగి జల్లెడైతే
రంగుల చుక్కలెన్ని
మాణిక్యాలై మన
మాగాణుల బడునో !

పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో !

నాకే రెక్కలున్న
ఆకాశపు టంచులు
దాటి దాటి ఏ మధు
వాకిట చేరుదునో !

పిచ్చివూహ లేవో
రెచ్చిపోవు నాలో !

పురిపండా అప్పలస్వామి

విశాఖపట్టణంలో కవితాసమితి స్థాపకులు. అధ్యక్షులు కూడా. విశాఖ రచయితల సంఘం, నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు సంస్థలలో కృషిచేశారు. కాంగ్రెస్ ఉద్యమంలో ఖద్దరు ప్రచారంచేశారు. కొంతకాలం విశాఖపట్టణం మునిసిపల్ కౌన్సిలర్‌గా వున్నారు.

తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ, ఒరియా, బెంగాలీ సాహిత్యాలతో మంచి పరిచయం కలవారు.

జననం: 1904

కృతులు: మురళీధ్వని – సౌదామిని – ఉత్కళపతనం – మహమ్మదు - విశ్వకథావీధి - భగవద్గీత - వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతము.

చేమంతి

ఏ నిలింప వాటికనుండి ఎగసిపడెనొ
ఒక్క హేమంతరజనీ వియోగవేళ
కనక మృదుహాసముల కలకలని విరిసె
మా గృహ ప్రాంగణాన చేమంతి పూవు.

ఏ పురాతన బాంధవ్యమేమొ కాని
అది చలించిన నా హృదయము చలించు,
అది కదలెనేని నాలోని నిదురగొనిన
తలపులే నేత్రములువిచ్చి కలువరించు.

అది హిమావృతమైన నా అంతరంగ
మంథతమసా వృతమ్మగు - అపుడు నిపుడు
పిలుచునది నన్ను మౌనగీతల రచించి
ఏను శయనించు వేళనెవో నవీన
వాసనల జిమ్ము కలత స్వప్నాలురేపు!
ఇది ప్రసూనమ్ము కాదెదో నృపకుమారి
ననువలచి నా గృహద్వారముననె విరిసె
ఏ యుగాల వియోగవెూ ఎంత వలపా!
నా విషాద విహ్వలమైన జీవితమ్ము
మరల వికసించునో పరీమళము లెగసి
మ్రోయునో నేడు మరల నా పూలవంశి!

చందమామ

చందమామ
చందమామ
చల్లని నీ పాటలన్ని
తెల్లని నీ నవ్వులన్ని
ఏ తారా కోమలికో
ఏ దిగంత మోహినికో!

నీలి నీలి సాగరాల
నీరవ భూమీధరాల
హిమకణాల సుమగళాల
మిల మిల తళ తళ తళ తళ
లే నిగూఢ రాగములో
ఏ రహస్య వేదనలో
చందమామ!
చందమామ!!

ర జ ని

బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో డిగ్రీ తీసుకున్నారు. ఆంధ్ర ప్రచారిణికి ఉపసంపాదకుడుగా కొంతకాలం వున్నారు. మద్రాసు ఆలిండియా రేడియోలో నాటక రచయితగానూ, కళా కారుడుగానూ చాలా సంవత్సరాలు పనిచేశారు. ప్రస్తుతం విజయవాడ ఆలిండియా రేడియోలో కార్యక్రమ సహాయకులుగా ఉద్యోగం. వీరి గేయ సంపుటి 'శతపత్ర సుందరి' మద్రాసు ప్రభుత్వ బహుమతినీ, 'వాగ్గేయకార చరిత్ర' ఆంధ్రప్రదేశ ప్రభుత్వ బహుమతినీ పొందాయి.

జననం: **1920**

కృతులు: శతపత్ర సుందరి - వాగ్గేయకార చరిత్ర.

సంక్రాంతి

వచ్చెను సంక్రాంతి!
ఇచ్చు శుభము శాంతి!!

కుచ్చుల స్వప్నాలూరే
వెచ్చని కంబళ్ళూ!
మంచు తెరలు చీల్చే
చలిమంటల సందళ్ళూ!...వచ్చెను

వెన్నెల కడిగిన దారుల
వెలసిన ముగ్గుల్లా,
ముగ్గుల ముసిముసి నగవుల
సిగ్గుల మొగ్గల్లా! ...వచ్చెను
ఆవిరు లెగసే నోళుల
అందపు పాటల్లా!
అందెల గాజుల రవళుల
ఆడే గొబ్బిళ్ళా!...వచ్చెను

పిల్లల తలలను రాలే
అల్లో నేరేళ్ళా!
పెద్దల దీవన కోర్కెల
పెరిగే నూరేళ్ళా!...వచ్చెను

అలకల మామల ఓపిక
కొలిచే అల్లుళ్ళా!
రంగుల బొమ్మల కొలువుల
పొంగే కూతుళ్ళా!...వచ్చెను

పూవులు కుంకం పసుపూ
పూజల నాగళ్ళా!
పొలతుల నోముల కలకల
పులగం పొంగళ్ళా...వచ్చెను

గాదెల గడపల ధాన్యం
కదిలే వాకిళ్ళా!
అందరి పనులకు జనులకు
ఆట విడుపు వీళ్ళా!...వచ్చెను

నిగిడిన రెక్కల కండలు
తెగు పందెపు కోళ్ళూ !
కొమ్ముల సందుల రోషం
కొసరే పొట్టేళ్ళూ !...వచ్చెను

మకరంచేరిన సూర్యుడు
సుకమిచ్చు పగళ్ళూ !
సకియలు దూరమ్మైతే
శకాలు రాత్రిళ్ళూ !...వచ్చెను

ఇంద్రధనుస్సు

నింగికి నేలకు వంగిన పంతెనగా
రంగులు కురిసే ఇంద్రధను స్సిదిగో !...నింగికి

సప్తాశ్వమ్ములు లాగెడు అరుణరథం,
సప్తవర్ణదీప్తమ్మగు గగనపథం,
వర్ణవర్ణముల విద్యున్మాలికలు,
కర్ణపర్వ మర్మరిత కథానికలు !...నింగికి

నేరెడు ఫలముల ప్రోవుల నిగనిగలు,
బారులుతీరిన పాలపిట్ట జతలు,
చాయలుతేరిన సంద్రపుపాయలవే
పాయలు చీలిన పొలాల చాయలవే !...నింగికి

పసుపు నలందిన దిక్కుల గడపలదే,
నొసటను కుంకుమతో మినువెలది యదే,
జేగురు సేలువ ప్రేలెడు చెలువమదే,
శ్రావణ లక్ష్మికి నిలిపిన ఛత్రమదే !...నింగికి

ఘోరలోభం కోరలెత్తిన
ధూర్తలోకపు దుష్టతత్త్వం
మెచ్చుకుంటూ మురిసిపోతారా ?
ధ్వంసమయ్యేదారి తీస్తారా ?

పిరికివాళ్ళై, పిచ్చివాళ్ళై
పాడులోకపు కీడులో పడి
ఆహుతై మీ రారిపోతారా ?
అమరలోకం అవని కిస్తారా ?

చూసుకుంటే ముందువెనకల
బందిపోటులు, పందికొక్కులు;
ఆటకోసం కొరికి బరికే
వేటకుక్కలు, గుంటనక్కలు.

అడుగుతీస్తే, అడుగువేస్తే
ద్రోహబుద్ధులు, దొంగచూపులు,
నంగనాచులు, మహానీచులు
గోముఖవ్యాఘ్రులు, త్రాచులు.

పట్టి చింపే, కుట్టి చంపే,
ఎంత్రకాయలు, మంత్రగబ్బలు ;
అంతరార్థా లున్న మాటలు
ప్రేమలో తడిగుడ్డ కోతలు.

ఎన్నినాళ్ళీ ఘోర శాపం!
ఎన్ని ఏళ్ళీ నరకకూపం!
దురంతాలను తుడిచివేసే
బలం రాదా? భయం పోదా?

మాయ చేసే మంత్ర మేసే
ఈ భయంకర లోకవృత్తం
ధ్వంసమయ్యేదారి తీలేరా
అమరలోకం అవని కీలేరా?

వింజమూరి శివరామారావు

కాకినాడ కాలేజిలో బి. ఏ. చదివారు. చాలా రేడియో నాటికలు రాశారు. ప్రస్తుతం విజయవాడ ఆలిండియా రేడియోలో ఉద్యోగం.

జననం: 1908

కృతులు: రజకలక్ష్మి - కళోపాసన - విజయ పతాక.

ఏదిరా

చక్కని చుక్కేదిరా ?
ఎక్కడ కనరాదురా !
టక్కరి పడు చేదిరా ?
పక్కన నవ్వేదిరా,
నవ్వులోన బొండుమల్లె
పువ్వులు రువ్వేదిరా !...చక్కని

టక్కరి పడు చేదిరా ?
మక్కువ చూపేదిరా,
అరచూపుల దరిదాపుల
మెరపులు దూసేదిరా !... చక్కని

టక్కరి పడు చేదిరా ?
తకుక్కతు వొచ్చేదిరా,
తులుకు నడకలోన కొత్త
వలపులు విచ్చేదిరా !... చక్కని

టక్కరి పడు చేదిరా ?
సొకుక్కచు పల్కేదిరా,
మాటలందు తీయనైన
పాటలు చిల్దేదిరా !... చక్కని

ఉయ్యాల

ఊపరె వూపరె వుయ్యాలా !
చిన్నరి పొన్నరి వుయ్యాలా !!

చుక్కలదాకా రెక్కలు సాచే
చక్కని బంగరు వుయ్యాలా;
మిన్నులపై పరువమ్ముల వెన్నెల
తెన్నుల తిరిగే వుయ్యాలా !... ఊపరె

పచ్చని తీగల వుయ్యాలా,
విచ్చిన పూవుల వుయ్యాలా !
మువ్వలు మొరసే నవ్వులు మెరిసే,
వెలుగు జిలుగులా వుయ్యాలా !... ఊపరె

కలకల్లాడే వుయ్యాలా,
తలతళ్ళాడే వుయ్యాలా!
పాపం పుణ్యం యేమీయెరగని
పాపాయూగే వుయ్యాలా!... ఊపరె

పడుచువారి మది కోరికలోయన
పడిలేచే నిది వుయ్యాలా!
భూమిని స్వర్గము నేకము చేయుచు
పొంగుచు తిరిగే వుయ్యాలా!... ఊపరె

నారాయణబాబు

శ్రీరంగం నారాయణబాబు. ఇంగ్లీషుభాషలో మంచి ప్రవేశంవున్నది. పాడగలిగిన శక్తి సంగీతమంటే మంచి అనక్తీవున్నవి.

జననం: 1906

నిశాగీతి

కళ్లల్లో
కర్పూరం జల్లినట్టు
పన్నీరే పోసినట్టు
భగ్గని మండించి
చల్లగ తోచావు
ఈ నీల నిశలోన
నా పునుగు ఎదలోన.

హృదయానికి
వలపే లేదు,
నయనాలకి
చూపేలేదు.

అంధుని
కనురెప్పలపై కన్నీరు
నా గీతం!–

పెండ్లి పీటై
పుడమి పులకరించింది !
వ్యోమ మార్గం
హోమ గుండం
ధూమ మెగజిమ్మోన్.
దోయిలించిన
తలంబ్రాలచేతుల
నిశానీల హస్తాలను
ఖండించే
ఉదయ సంధ్య.
నిశయన నింతే
వలపన నంతే !

చల్లని గీతి

ఇసుక యెడారుల
పసిరిక నేలై
కుసుమించిం దీబ్రతుకు !

కర్షక హర్షోదయ
వర్షాగమ వేలావేళల
తూనీగా
ఎడద యెగిరె హాయిగాను.

గ్రీష్మపు టెండల
మండిన భూముల

తొలకరి వేళల
మాతృ మృత్తికా
మధురవాసనలు
సుధాగళమ్మున.

ఉన్మిషితమ్ములు
జీవితార్ధ్యములు
శరన్ మేఘములు
పరుగులెత్తినవి,
విద్యున్మాలలు
వెంట తరిమినవి,
తల్లిచేతి చల్లందనము
పిల్లల మాటలతీపి
కొల్లగొన్నదేమొ బ్రతుకు !

మాతృవక్షమున
పాల పోటుతొ
తల్లి కడుపులో
పిల్లడు కదిలాడు,
చల్లని గీతి
రేకెత్తింది !

అనిసెట్టి సుబ్బారావు

బి. ఏ. పేసైనారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో ఆంగ్లసాహిత్యపఠనం కొంతకాలం కృషిచేశారు. తరువాత మద్రాసు లాకాలేజిలో చదివారు. విద్యార్థి ఉద్యమాలలోనూ, యువజనోద్యమాలలోనూ కృషిచేస్తూ రెండు సంవత్సరాలు జైలుశిక్ష అనుభవించారు. కొంతకాలం 'ప్రజాశక్తి' పత్రిక సంపాదకవర్గం సభ్యులు. నవ్యసాహిత్యపరిషత్తుతో సన్నిహితమైన సంబంధం వుండేది; అభ్యుదయ రచయితల సంఘాన్ని ప్రారంభించినప్పటినుంచీ ఆ ఉద్యమంలో ప్రముఖపాత్ర నిర్వహిస్తున్నారు.

జననం: **1922**

కృతులు: అగ్నివీణ - గాలిమేడలు - మావూరు - అనిసెట్టి కథలు.

ఎవరి పిల్లలోయి మీరు!

బ్రిడ్జిక్రింద, స్టేషన్లో, ధూళిమీద
ఎటు చూచిన మీరూపులు!
ఎటు విన్నా మీ అరుపులు!
పార్కుచెట్లు కాల్వగట్లు
అడుగులు మరుగులు అన్నీ
ఆక్రమించి తిరుగుతున్న
ఎవరి పిల్లలోయి మీరు!

ముదిరిపోళ్ళు, చింకికళ్లు
మీ రూపులు !
కడుపాక బాదం ఆకై,
మీ చూపులు
తోపుల్లో తుమ్మముళ్ళు!
దిక్కులేని తల్లులు
దిగవిడిచారా ?
మీరు గర్భాల్లో కెక్కినపుడె
వేనోళ్ల శపించుకుంటు
శత్రుబాధలా తొమ్మిది
నెలలు మోసి,
గుట్టల్లో గుబురుల్లో
ప్రసవించి పడవేసి
తమదేమీ పోనట్లు నటించి
తరలివెళ్లారా ?
దాగని గర్భశోక ముప్పొంగి
ఆగని మాతృప్రేమకే లొంగి
తల్లడిలుతు వెళ్లారా ?
వాళ్ళ గర్భశోకం
ఈ లోకానికి తగులుతుంది!

మీ కేకలు వినబడవు!
విశ్వం శోధిస్తూ పైతారలు
లెఖ్ఖిస్తున్నారు
జీవన్మరణ సమస్యలు చింతుస్తూ

బోధిస్తున్నారు !
మేధ స్సముద్రంలో వేటాడి
కవిత వ్రాస్తున్నారు!
గుళ్ళు, గోపురాల్, పశువులశాలలు
నిర్మిస్తున్నారు !

ఎవరి పిల్లలోయి మీరు !
ఉన్నవాళ్ళ హుంకారంతో
ఉలిక్కిపడుతుంది ఎండ !
మీరంటే ఎండగూడ మండిస్తుంది
ఉన్నవాళ్ళ ఉడుపాకటీ,
స్పృశించలేదీ వర్షం !
వానగూడ మీరంటే
వరదలు పారిస్తుంది!
విశాల ప్రకృతి పూర్ణహృదయం
కాపులించుకుని
పవళిస్తున్నా, రేడుస్తున్నా
రెవరు మీరు ?

చలి వొంటిని మెలిపెడితే
ఎండకాల్చి వేధిస్తే
భూమాతత్ మొరపెడుతూ
వెక్కి వెక్కి ఏడ్చే
ఓ దిక్కులేని తమ్ములార !
నా ప్రాణ మిత్రులార !
ఈలోకపు శాసనాలు

ఎంగిలాకు లిస్తాయి
ఇనుప కమ్మి లిస్తాయి
న్యాయమూర్తి గ్రంథాల్లో
నల్లని అక్షరపంక్తులు
మీ మెడలకు ఉరి పుచ్చులు!

ఎవరి సంతతోయి మీరు!
ప్రస్తుత సమాజ దేహపు
నుదుటి రేఖలా మీరు?
భవిష్యత్తు నూరించే
వెలుగు పోచలా మీరు?
దివ్యకాంతిమూర్తులైన
ఎండిమియాన్లెంతమంది!
సంఘపు కుంపటి వెల్గించే
సైంట్ జోన్ లెంతమంది!
జీవశాంతి రసార్ద్రులౌ
జీసస్ లెందరౌ మీలో!

దిక్కులేని తమ్ములార!
మిము చూస్తే
రాతిగుండె జాలువారి ద్రవిస్తుంది.
కరుణతొ ప్రవహిస్తుంది!
జాలిగుండె కర్కశమై నిలుస్తుంది,
జగతి నెదురొ్కంటుంది!

భయం భయం బ్రతుకు భయం!

భయం భయం బ్రతుకు భయం!
భయం బ్రతుకు భయం భయం!

అన్నా! మనకీ లోకం
పన్నిన పద్మవ్యూహం!
ఆశలతో బ్రతు కీడ్చే అస్థిపంజరాలు మనం,
ఆవేదన హతమయ్యే ఆశా జీవులం మనం!
గతమంటే కారు వెగటు, రేపంటే తగని భయం!
ప్రళయం ఈ ప్రస్తుతం, క్షణక్షణం దుర్మరణం!
ఛిద్రమైన జీవితాలు, చితికిన సంసారాలకు
స్వప్నం ఒక స్వర్గసీమ, సౌభాగ్యం సౌందర్యం!
భయం భయం బ్రతుకు భయం!
భయం బ్రతుకు భయం భయం!
అన్నా! మనకీ లోకం
పన్నిన పద్మవ్యూహం!
స్వప్నంలో స్వర్గసుఖం, సౌభాగ్యం, సౌందర్యం!
స్వప్నసుఖం మన భ్రాంతి, సత్యదీక్ష మనకు శాంతి!
స్వప్నలోక మాశ్రయించి బ్రతు కీడ్చే సంసారాల్,
ఈ వాస్తక జీవితాగ్ని శిఖల దగ్ధమౌను సుమా!
భీరువులో! పీడితులో! పెరిగిరండి మానవులై,
చైతన్య జ్యోతులార! జగతిని శాసించండి!
అన్నా! మనకీ లోకం
పన్నిన పద్మవ్యూహం!
భయం భయం బ్రతుకు భయం!
భయం బ్రతుకు భయం భయం!

ఆరుద్ర

భాగవతుల శంకరశాస్త్రి. విజయనగరం కాలేజీలో బి. ఏ. చదువుతూ అసహాయోద్యమ సందర్భంలో చదువు మానేశారు. తరువాత కొంతకాలం రాయల్ ఇండియన్ విమానదళంలో సాయుధగుమాస్తా ఉద్యోగం చేశారు. కొంతకాలం ఆనందవాణి వారపత్రికకు సంపాదకత్వం వహించారు. ఇప్పుడు ఫిల్ములకు మాటలు పాటలు రాస్తున్నారు.

జననం: 1925

కృతులు: త్వమేవాహం - గాయాలూ - గేయాలు.

ఇన్నాళ్లకు మానవుడే

ఇన్నాళ్లకు మానవుడే దేవదేవుడు
విన్నారా, సామాన్యుడు ఆదిదేవుడు!
తన పలుకే నవవేదం
తన కరుణే సుధారసం,
మనిషిలోని మంచితనం
ఎన్నటికీ పోనిధనం!... ఇన్నాళ్లకు

చివురించే సమ ధర్మం
జీవనమే పానము
స్పందించే ప్రతిహృదయం
సర్వేశుని ఆలయమే!... ఇన్నాళ్లకు

కన్నుల నిద్దర

కన్నుల నిద్దర రాకపోతే
పడ్డావనుకో ప్రేమలో,
తిన్నది హితవే కాకపోతే!
పడ్డావనుకో ప్రేమలో!

అడుగులు తడబడి, మాటలు పొరబడి
గుండెల దడదడ హెచ్చితే,
పదహారేళ్ళు దాటిన కన్నియ
ఎదలో సూదులు గుచ్చితే
పడ్డావనుకో ప్రేమలో!

విరహములో పడి
వేదనలో చెడి, నీ
దేహము చిక్కి సగమైతే
కన్నీరే నీలో చెరువైతే
చెడ్డావనుకో ప్రేమలో!

అజేయుడి అనురాగం

తుడుచుకో కన్నీళ్ళు
ముడుచుకో అరవిరులు
నడచి వస్తున్నాడు
కడకు నీ విభుడు

ఇది కొత్త ఏడాది
ఈ కాన్క నీది

జడలోన మల్లియలు
దడహెచ్చు గుండియలు
విడని కౌగిలిలోన
పుడమి నా కాదలి

ఇది కొత్త ఏడాది
ఈ వలపు మనది

కడలిలో ముత్యామై
అడవిలో వెన్నెలై
ఒడలు పులకించగా
సుడులు తిరిగే సొగసు

ఇది కొత్త ఏడాది
ఈ హొయలు నీది

పొడవకూడదు పొద్దు
విడవకూడదు మత్తు
పడకటింట్లో వెలుగు
నడవలో వైదొలగు

ఇది కొత్త ఏడాది
కల కాటి బూది